

Voorwoord

In dit nummer van ons onvolprezen verenigingsblad, de Mourik, kun je weer verschillende smaken van vogelaarsverhalen aantreffen. Minne Feenstra neemt ons mee in en rond het nest van de Grote Gele Kwikstaart, op de Ubbergse stuwwal. Met inkijkjes vanaf de dakgoot van woonwerkpand De Rafter in Ubbergen! Johan Thissen herdenkt de natuurbeschermer Dieter Möller in zijn verhaal over de natuur in het grensgebied, rond de Maasduinen. Met Kor Bosch gaan we nog verder terug in de tijd: vogels herkennen in de middeleeuwen! Ten slotte hebben de Wetlandwachten van ons Nationaal Landschap, de Gelderse Poort, op verzoek van Vogelbescherming de verschillende aan elkaar grenzende werkgebieden wat nauwkeuriger op de kaart gezet. Het resultaat staat hier nu afgedrukt. En natuurlijk zal ook een inkijkje in de voorbije Big Day niet ontbreken: de Pedaalscholvers maakten een mooi verslag. En wat te denken van het door velen graag gelezen waarnemingenoverzicht?

Ondanks deze mooie oogst aan verhalen, gaan we toch afscheid nemen van de Mourik in deze (papieren) vorm. Het kostte de afgelopen jaren in toenemende mate moeite om goede, Mourik-waardige verhalen te werven. Er is zelfs een heel jaar geen nummer uitgebracht. In ledenvergaderingen werd de afgelopen jaren regelmatig over het wel en wee van de Mourik gesproken: kunnen we niet overgaan op een sneller en makkelijker verschijnend digitaal medium en hoe zit dat met de andere vormen van VWG-nieuws? Nog maar relatief kort geleden was er de discussie over het al dan niet opnemen van foto's in kleur. Besloten werd om op kleur over te gaan: iets duurder, maar ongetwijfeld zou dit de aantrekkelijkheid

vergroten. Dat klopte, maar het hielp niet om het schrijven van verhalen te versoepelen.

Het starten van een maandelijkse nieuwsbrief bleek een groot succes, de noodzaak om dicht op de actualiteit te zitten werd hiermee voor de Mourik tegelijk minder. Maar ondanks al deze discussies en verbeteringen, bleek er geen stevige basis voor het uitbrengen van de vroegere drie nummers per jaar.

Zullen we dan overgaan tot het uitbrengen van een jaarboek, met een bundeling van al die interessante insteken, die de VWG kent? Bij andere vogelwerkgroepen elders in dit land is dat al eens geprobeerd. Maar ook een jaarboek heeft een deadline en een bepaalde omvang en als dat niet iets meer vanzelf door de leden wordt gedragen, zal dat ook in schoonheid sterven.

Het niet kunnen rekenen op regelmatig verschijnen deed bovendien regelmatig schrijvende leden besluiten te stoppen met hun bijdragen. Zo is een situatie ontstaan waarin het verschijnen van de Mourik ging afhangen van te weinig leden, van te weinig enthousiasme voor deze vorm van vastlegging van waarnemingen en uitgevoerd onderzoek. Gelukkig hebben we een iedere maand verschijnende digitale nieuwsbrief en vernieuwde website, een nog steeds toenemend aantal actieve leden en zelfs in (voorbije?) coronatijden redelijk wat onderling contact.

De bezorging wordt deze laatste keer nog gegarandeerd door trouwe vrijwilligers! Maar hierna moet je dit nummer dus met zorg bewaren, er komen er namelijk niet

meer. Maar wat we zeker weten is dat je iedere maand een flitsende nieuwsbrief blijft ontvangen, in je mailbox.

Het bestuur en de redactie van de Mourik bedankt schrijvers, bezorgers en leden van de Vogelwerkgroep Nijmegen en omstreken voor alle bijdragen gedurende vele jaren!

Het bestuur

WetlandWachten Gelderse Poort

Auteur: Urban van Aar

Vogelbescherming Nederland (VBN) heeft voor de belangrijke natte natuurgebieden in Nederland een netwerk van zogenaamde WetlandWachten aangesteld. Zij signaleren veranderingen en bedreigingen voor de vogelstand en treden op als vertegenwoordiger van VBN richting beheerders, overheden, plannenmakers en belangstellenden. Onlangs kwamen de WetlandWachten voor de Gelderse Poort en aangrenzende gebieden bijeen in de Ooijpolder. Er zijn een paar nieuwe namen bij. Op de kaart zie je hoe de werkgebieden van deze vijf WetlandWachten zijn verdeeld:

Frank Saris: Zuidzijde Waal tussen Nijmegen en Millingen, met name de Ooijpolder en de Millingerwaard.

Eugene Driessen: Ten noordoosten van Rijn en Pannerdens Kanaal, met name de Oude Rijnstrangen.

Jan Schets: Neder-Rijn tussen Kandia en Arnhem (beide zijden) en aansluitend deel van de IJssel tot Lathum.

Adriaan Vos: Ten noorden van de Waal tussen Nijmegen en splitsingspunt, met name Bemmelse Waard, Gendtse Waard en Klompenwaard.

Urban van Aar: Waaluiteerwaarden tussen Nijmegen en Beneden-Leeuwen aan beide zijden van de rivier.

Dit hele gebied is ook Natura 2000-gebied en wordt hoofdzakelijk door Staatsbosbeheer beheerd. Daarom is de samenwerking en afstemming met Staatsbosbeheer belangrijk. Samen met VBN gaan de WetlandWachten bekijken of er actiepunten kunnen zijn voor het hele gebied.

Mocht u in de Gelderse Poort bijzonder veranderingen in de vogelstand signaleren of zaken die de vogelstand bedreigen, dan kunt u contact opnemen met de WetlandWachten. U kunt dat doen via de website van de Vogelbescherming:

www.vogelbescherming.nl/bescherming/in-de-buurt/WetlandWacht

De Grote Gele Kwikstaart als broedvogel van Bronnenbos De Rafter, Ubbergen en Beek

Auteur: Minne Feenstra (m.feenstra@protonmail.com)

De Grote Gele Kwikstaart is een specialist van beken en kleine rivieren met snelstromend water. Zang en roep zijn eenvoudig maar hard en schel: mogelijk een aanpassing aan een omgeving met veel ruis van stromend water (net zoals bij Waterspreeuw en wellicht ook IJsvogel). In de broedtijd foerageren Grote Gele Kwikstaarten langs beekoevers, maar ook langs oevers van vijvers, poelen, op natte plekken en in regenplasjes (zelfs op platte daken), zowel in bos als in meer open terrein. Met zijn lange poten kan hij goed door ondiep water lopen. Het is een schitterende vogel. De kleurencombinatie van geel, grijs, zwart en wit, de sierlijke vorm met de extreem lange staart en de elegante manier van bewegen maken dat het hart een sprongetje maakt bij elke ontmoeting met deze vogel. Als de soort dan ook nog gaat broeden op het gebouw waarin je woont, kun je je geluk niet op.

Bronnenbos De Rafter

Onderaan de stuwwal bij Ubbergen ligt een fraai bronnenbos (Stichting Milieubeleid en Ekologie 1984). Het ligt daar wat verborgen, doordat het in een ver verleden is verkaveld en verkocht aan particulieren. In de huidige situatie is het bronnenbos verdeeld over vijf grote villatuinen. Daarnaast hebben ook Gelders Landschap en Stichting De Rafter grote delen in bezit. Alleen het deel van het Gelders Landschap is vrij toegankelijk, maar op het terrein van De Rafter kun je soms ook een rondleiding krijgen. De Rafter is een woon-werkgemeenschap in zelfbeheer. We wonen hier met circa negentig mensen in een fraai historisch gebouw, dat tussen 1890 en 1915 is gebouwd door een katholieke orde. Het deed

tot 1968 dienst als meisjespensionaat.

De bronnen liggen als natte, modderige kwelplekken in het bos. Waar de druk hoger is hebben zich kleine stroompjes gevormd met een hardere bodem van zand en grind. Er groeien typische bronplanten zoals Paarbladig Goudveil en Boswederik. Andere bijzonderheden zijn Smal Longkruid (de enige als wild beschouwde groeiplaats van Nederland), Dotterbloem, Witte Klaverzuring, Gele Dovenetel, Muskuskruid en Schaduwkruiskruid. In de bronnen leven allerlei ongewervelden, waaronder bijzondere, op bronnen gespecialiseerde vlokreeftjes, platwormen en haften (Verweij 1981). Haften vliegen in het voorjaar in korte tijd massaal uit en schijnen dan door de Grote Gele Kwikstaart als stapelvoedsel aan de jongen te worden gevoerd.

Het laagst gelegen deel van het bronnenbos, tussen de Kasteelselaan en de Nieuwe Rijksweg is in het verleden sterk gedraineerd. De aanleg van de Nieuwe Rijksweg, maar ook de bouw van een school hebben in het verleden voor verdroging van dit voorheen kletsnatte gebied gezorgd. Het jaar 2005 vormde een keerpunt. Rond dat jaar heeft de gemeente Ubbergen het project Water Werkt uitgevoerd. Daarbij zijn in Ubbergen en Beek nieuwe beekloopjes aangelegd, gevoed door bronwater dat daarvoor rechtstreeks in het riool werd geleid. Sindsdien lopen deze beekjes weer bovengronds door tuinen en langs straten, door het natuurgebied van het Gelders Landschap, de waterkerskwekerij en door het Zwanenbroekje. De beken monden uit in Het Meertje (Ooijpolder). Verder herstel vond plaats in 2010-2011. De havo-school

in Ubbergen is herbouwd, dichterbij tegen de Nieuwe Rijksweg aan. Een deel van het gebied kon weer worden vernat door het graven van ondiepe vijverpartijen. Een paartje Bevers deed daar in 2011 nog een schepje bovenop door het afdammen van de herstelde beek aan de Kasteelselaan. Daarbij is een stuk bos verdrongen en er is een nieuw moeras ontstaan (Feenstra 2020). In de jaren na 2011 vestigde zich een tweede Beverpaar in de Reftervijver, die eveneens werd afgedamd. Vervolgens werd in 2020 ook een vrijwel droogstaande kwelsloot aan de Kasteelselaan afgedamd (de hoogste Beverdam van het Rijk van Nijmegen!). Dit heeft ervoor gezorgd dat een verdroogd elzenbos weer kletsnat is geworden. Hier foerageren tegenwoordig vaak Grote Gele Kwikstaarten.

Vestiging van een Beek-Ubbergse populatie

Bovenstaande ontwikkelingen hebben sinds 2005 het ontstaan van een kleine broedpopulatie van de Grote Gele Kwikstaart in de hand gewerkt. Jaarlijks broeden tegenwoordig meerdere paren in een smalle strook onderaan de stuwwal van het Hollandsch-Duitsch gemaal tot aan de Duivelsberg. Het herstel van bronbeekjes lijkt daarvoor de beslissende factor te zijn geweest. Het project Water Werkt heeft zijn naam dus eer aangedaan. Overigens zijn in Beek vooral de eerste jaren succesvol geweest; daarna zijn de aangelegde beekjes minder gaan stromen als gevolg van constructiegerelateerde problemen, zoals lekken. Bewoners klagen en de gemeente koppelt de beken vervolgens af. Daardoor is het aantal broedparen van

Bronnenbos de Refter

Foto: K. Joosten

de Grote Gele Kwikstaart na de eerste ervaring in Beek weer gedaald (pers. med. Frans Schepers). Hoe dan ook is nog steeds sprake van een kleine populatie in Beek en Ubbergen. De soort broedt tegenwoordig in vrij natuurlijk biotoop (Filosofenbeek Duivelsberg, Bronnenbos De Rafter), maar ook in minder natuurlijke biotoop zoals bij het Hollandsch-Duitsch gemaal en zelfs min of meer urbaan (woonwijken in Beek). Voor 2005 was de Grote Gele Kwikstaart in de omgeving van Nijmegen hooguit een onregelmatige broedvogel (Teixeira 1979, SOVON 1987). Het zou interessant zijn om de ontwikkeling van deze populatie eens getalsmatig te reconstrueren, maar dat valt buiten de scope van dit artikel.

Nestplaatsen

Als natuurlijke nestplaatsen dienen nisjes in rotswanden, steile beekoevers, wortelkluiten van omgevallen bomen en klimop. Daarnaast wordt graag onder bruggen en aan gebouwen gebroed (Campbell 1953, Harrison 1977). Ook speciale nestkasten zijn in trek (Kwak 2002). Alle mij bekende nestplaatsen in Beek en Ubbergen bevinden zich op gebouwen. Zo wordt er vanaf 2006 regelmatig gebroed in het Hollandsch-Duitsch gemaal (Majoer et al. 2008). Deze locatie is voor de Grote Gele Kwikstaart aantrekkelijk geworden door de aanleg van vistrappen in 1997-1999 (verbeterd in 2005) (Van Kessel et al. 2006). In 2005 was er een broedgeval in de Hermelijnstraat in Beek. Dit is een heel gewone straat met rijtjeswoningen, maar sinds Water Werkt loopt er een stenen goot met snelstromend water door de straat. Het nest zat op 3 m hoogte in een struik tegen de gevel van een hoekhuis (pers. med. Frans Schepers). Het paartje foerageerde langs de stenen goot, de vogels zaten soms op kitcherige gevellantaarns en op de daken.

Tegenwoordig is het niet ongewoon om in Beekse woonwijken zingende mannetjes van Grote Gele Kwikstaart op daken van huizen aan te treffen. In 2007 heeft een paar gebroed in een Beekse achtertuin aan de Rijksstraatweg. Het nest zat in klimhortensia tegen de muur boven een terras. Twee tot drie jongen werden na het uitvliegen door de ouders gevoerd op de waterlelies in de tuinvijver (pers. med. Frans Schepers). In 2013 werd een nest gevonden in een oude regenwaterafvoer, circa 5 m hoog tegen het oude douanegebouw onderaan de van Randwijckweg aan de Rijksstraatweg in Beek (pers. med. Harvey van Diek).

In Ubbergen werd rond 2012 een paar jaar gebroed tegen de gevel van een stenen schuur langs de Kasteelselaan. Het nest zat in de Blauwe Regen op een hoogte van 3,5-4 m (pers. med. Els Naber). In 2018, 2019 en 2021 konden in Ubbergen ten minste twee territoria worden vastgesteld, aan de Kasteelselaan en op De Rafter (eigen waarnemingen). In 2018 is voor het eerst op het gebouw van De Rafter gebroed (vele pendelbewegingen van en naar het gebouw, alarmerend paar). Het jaar daarop is ook daadwerkelijk een nest gevonden, waarin twee keer met succes is gebroed. In 2020 is een broedpoging gedaan, maar waarschijnlijk niet doorgezet (nestbouw achter regenbak-/pijp, transport van nestmateriaal naar de oude nestplek van 2019). In 2021 was er opnieuw een broedgeval op het zusterhuis van De Rafter (nestbouw en voedseltransport), maar het nest werd niet gevonden.

Nest op De Rafter in 2019

Grote Gele Kwikstaarten zijn vroege broeders. Al op 21 maart 2019 tref ik op De Rafter een nestbouwend paartje aan. De vogels verzamelen mos en halmen op het stenen

terras achter de kapel. Het nest wordt gebouwd in een nis bij het kapelbalkon, in een donkere hoek van de kapelmuren, op maar liefst 17 m hoogte. Het mannetje raakt verward in een hevig luchtgevecht met het paartje van de Kasteelselaan en keert daarna meteen weer terug naar zijn eigen balkon, om daar fanatiek te gaan zingen. Op 24 maart bouwt alleen het vrouwtje nog: de nestkom wordt afgewerkt met haren en pluizen. Intussen zit het mannetje te zingen op een van de ornamenten op het balkon. Dit alles wordt door een klein groepje liefhebbers en bewoners gadeslagen en gefotografeerd op enige afstand vanaf een tegenoverliggend balkon (zie foto's nestbouw). Het eerste ei wordt op 30 maart gelegd, want een dag later tref ik 's middags twee eieren in het nest aan. Vóór de nestcontrole was het mannetje aan komen vliegen, lokte het vrouwtje met

hoge, oplopende roepjes ('píe') van het nest, waarna ze samen het bronnenbos in vlogen. Op 8 april zit het vrouwtje te broeden op vijf eieren. Op 20 april volgt weer een fotosessie vanaf het tegenoverliggende balkon (zie foto's voedingen). Het paar vliegt dan af en aan met voer, waaronder snavels vol met haften uit de bronnen. Regelmatig verwijdt het vrouwtje fecespakketjes. Net als tijdens de nestbouw gebruiken de vogels vaste aanvliegroutes en zitposten van waaruit de omgeving eerst nauwlettend in de gaten wordt gehouden. Dit zijn de toppen van de Tamme Kastanjes bovenaan het hellingbos (ongeveer gelijk aan nestniveau) en het (zelden betreden) kapelbalkon met de stenen ballustrade. Als de omgeving veilig is, lopen ze behoedzaam over de rand aan de buitenkant van de ballustrade naar de nis in de hoek van de muur.

Man Grote Gele Kwikstaart met o.a. haften als voer, de Refter

Foto: Harvey van Diek

Op 23 april zijn er vijf jongen, waarvan de veren net beginnen te spruiten. Mooi dat het goed gaat! De volgende ochtend om 8 uur word ik echter gebeld door de bewoners (met kinderen) van het tegenoverliggende balkon. Ze hebben een Zwarte Kraai gezien die wat uit het nest pakte, 'zo groot als een tennisbal'. De kraai wil steeds terugkomen maar door hard te roepen en in de handen te klappen weten ze de vogel te verjagen. Het lukt me om een rol grofmazig gaas over het nest te hangen, waaruit drie jongen (in één hap) blijken te zijn verdwenen. Dit om – tegen alle natuurwetten in – toch een succesvol nest af te dwingen. Inderdaad vliegen de twee jongen uit op 30 april!

Een week later begint het mannetje weer te zingen. Een opmaat naar een vervollegselsel? Ja, want op 15 mei liggen er opnieuw twee eieren in het nest. Het gaas, om esthetische redenen verwijderd na het uitvliegen van het eerste broed, hang ik voor de zekerheid maar weer op. Op 30 mei tref ik twee kleine jongen in het nest aan, van 1-2 dagen oud. Een klein tweede legselsel dus. Deze jongen vliegen eveneens succesvol uit op 10 juni. Naar.... het tegenoverliggende balkon, waar ze nog een halve dag door de ouders worden gevoerd. De redders van het eerste nest zijn helemaal verrukt. Er is een band ontstaan met de Grote Gele Kwikstaart.

Nestcontrole op 17m hoogte

Foto: A. Drop

Literatuur

Campbell, B., 1953, Finding nests.

Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.

Feenstra M., 2020, Een broedgeval van Cetti's Zanger *Cettia cetti* van nabij gevolgd en enkele aanwijzingen voor het lokaliseren van nesten. *Het Vogeljaar. Tijdschrift voor vogelstudie en vogelbescherming* jaargang 69 (2) 202, p. 72-79

Majoor F., V. de Boer en J. van Diermen, 2008. *Broedvogels in de Gelderse Poort. Trends vanaf 1990 en de recente ontwikkeling 2001-2007. SOVON-inventarisatierapport 2008/03. SOVON, Beek-Ubbergen.*

Harrison C., 1977, Elseviers broedvogelgids. *Nesten, eieren en jongen van alle in Europa, Noord-Afrika en het Midden-Oosten broedende vogels.*

SOVON, 1987, *Atlas van de Nederlandse vogels. 's-Graveland.*

Teixeira R.M., 1979, *Atlas van de Nederlandse broedvogels.*

Kessel N. van, D.M. Soes en R. van Eekelen, 2006, *Monitoring vispassages in het Meertje en de polder van Beek-Ubbergen. Onderzoek aan vier vispassages. Bureau Waardenburg BV, rapport nummer 06-150.*

Stichting Milieubeleid en Ekologie (SME), 1984. *Beheersvisie Bronnenbos de Refter. Rapport nr. 84/1, Nijmegen.*

Kwak R., 2002, Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*, pp. 330-331. In: *SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2000. Nederlandse fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV*

Verweij G.C.G., 1981. *Hydrobiologisch onderzoek aan bronnen en bronbeken in het stuwwallengebied ten Z.O. van Nijmegen: macrofauna inventarisatie, chemische bemonstering, bedreigingen en beheersadviezen. Verslag Vakgroep Natuurbeheer. Landbouwhogeschool (no. 593).*

Man Grote Gele Kwikstaart op ornament de Refter

Foto: Harvey van Diek

Uitvogelaar

Auteur: Monique Beute

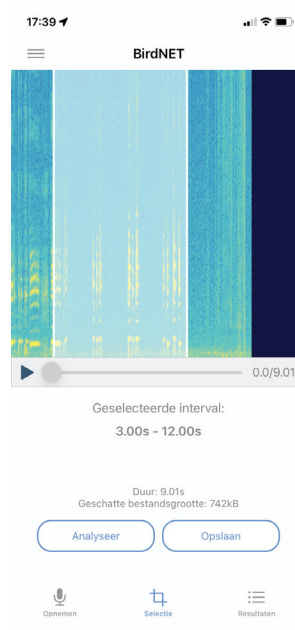
Ik ben met mijn vijf jaar vogelervaring geen beginnende vogelaar, maar toch ook geen doorgewinterde vogelkenner. Ik zweef er een beetje tussenin en dan wel meer in de richting van beginnend dan van doorgewinterd. 'Hoe noem je dat?', vraag ik een vriendin. Die kopt in: een 'uitvogelaar'.

Schot in de roos! Een uitvogelaar! Want ik vogel me wat uit, met behulp van vrienden, boekjes en apps. Er valt nog altijd heel wat meer uit te vogelen dan dat mijn leven uit vogelzekerheden bestaat. En dat maakt zowel nederig als hongerig. In de verre toekomst van als ik 80 jaar ben (ik ben nu 60) lonkt een gouden perspectief van het moeiteloos detecteren van alle piepjes, fluitjes en vluchtbeelden van alle Nederlandse vogels. Als ik ze dan nog kan horen en zien.

Elk jaar worden mijn zicht en gehoor toch net een beetje beter. Zo fietste ik deze week 's ochtends langs een bosweg en pikte er zonder moeite de Vink, Winterkoning, een Zanglijster, Braamsluiper, een Merel en een Tjiftjaf uit. 'Niet al te moeilijk', zullen types als Houkes, Gnodde en Ubels misschien denken. Maar er zijn ook mensen die nog nooit van een Tjiftjaf of Braamsluiper hebben gehoord. 'Die vogeltjes heb ik toch maar mooi in mijn zak', denk ik terwijl ik hoera-hoera-denkend doortrap.

Een dag later fiets ik samen met een gelijkgestemde vogelaar over kleine weggetjes in de buurt van de Groenlanden en we horen het geluid van de .. ja wat dan? Een zenuwachtige Merel! 'Dan is het de Zwartkop', zijn we redelijk zeker van onze zaak. BirdNET bevestigt ons vermoeden: 'Zwartkop, vrijwel zeker.' 'Ha!', zeggen we triomfantelijk, 'in the pocket!'

Wat later, in een boom bij het Wylerbergmeer, weer zo'n zenuwachtige Merel. Daar zal je de Zwartkop nog eens hebben. Ter bevestiging pakken we BirdNET toch nog even, om die Zwartkop vooral goed te laten indalen. 'Tuinfluiter' en wel 'vrijwel zeker', vindt de vogelapp. 'Hoor jij het, hoor ik het?' vragen we elkaar gefrustreerd. De app registreert het verschil tussen de twee zenuwachtige Merels binnen enkele seconden. Maar wij, de uitvogelaars staan erbij en kijken ernaar. Gefrustreerd schop ik tegen een steentje. Het Vogelwalhalla laat nog even op zich wachten.

Schermafbeelding van de app BirdNET

Vroegere vogels: vogels herkennen in de middeleeuwen

Auteur: Kor Bosch

Als vogelaar en historicus heb ik het me vaak afgevraagd: hoe ging het kijken naar en het identificeren van vogels in het verleden er eigenlijk aan toe? En dan bedoel ik niet in de tijd van vóór de smartphone, toen er geen apps waren om vogelgeluiden te controleren, maar nog veel langer geleden. Vooral de tijd van vóór de systematisering van onze vogelkennis boeit me: hoe maakte men onderscheid tussen verschillende vogelsoorten lang voordat er vogelgidsen waren en de soorten wetenschappelijk in kaart waren gebracht? Hoe konden mensen weten of ze het over dezelfde vogelsoort hadden als een vogel in iedere streek weer een andere naam had? En hoe ging het identificeren er in die tijd eigenlijk aan toe?

Gelukkig is het mogelijk om zulke vragen tot op een zeker punt te beantwoorden. Een mooi voorbeeld van vogelherkenning in de vroegere praktijk kwam ik tegen in een reisverslag van meer dan achthonderd jaar oud. Het staat in een boek met de titel 'De reis door Wales', dat rond 1187 werd geschreven door Gerald van Wales (ook wel bekend onder zijn Latijnse naam *Giraldus cambrensis*). In een poging om vrijwilligers uit de lokale prinsdommen aan te trekken voor een kruistocht (het was immers de twaalfde eeuw) reisde de aartsbisschop van Canterbury door Wales, met Gerald als zijn reisleader. Gerald maakte van deze tocht een uitgebreid verslag, waarbij hij van iedere plaats bijzondere gebruiken, lokale verhalen en natuurlijke fenomenen beschrijft, die de lezer een fascinerend beeld geven van de Welshe samenleving in die tijd. Als groot natuurliefhebber nam Gerald ook veel beschrijvingen op van dieren en één daarvan geeft een goed inzicht in twaalfde-eeuwse

vogelherkenning. Het illustreert waar mensen in die tijd op letten bij het identificeren van vogels, en wat voor kennis zij gebruikten om hun identificatie te onderbouwen.

Het reisgezelschap trok op een gegeven moment van Caernarfon naar Bangor, in het noorden van Wales. Hun tocht liep over een lastig begaanbaar pad met een steile klim. Na een flinke inspanning rustte de groep -ondertussen helemaal buiten adem- uit, en de aartsbisschop vroeg grappend of er niemand was die voor hem een lied kon zingen terwijl hij op adem kwam. Iedereen was te zeer uitgeput. Volgens Gerald begon toen een vogel te zingen, en dit is het punt waarmee veel middeleeuwse anekdotes zouden eindigen, want het zou betekenen dat deze vogel had geluisterd naar de hoge geestelijke en zijn oproep had opgevolgd, waarmee de visie op goddelijk gezag die in die tijd algemeen werd geloofd zou zijn gedemonstreerd. Het was dus een anekdote die eigenlijk de machtspositie van de aartsbisschop bevestigde. Maar voor Gerald is het óók expliciet een natuurobservatie, en hij vertelt vervolgens over de discussie die hierop ontstond onder het gezelschap:

“Op dit moment begon een vogel in een nabij struikgewas zoet te zingen. Sommigen zeiden dat het de specht was -in het Frans ‘pic’ genoemd- die in een nabije eikenboom een gat aan het maken was met zijn stevige snavel en die flink aan het tikken was. Anderen zeiden dat het een wielewaal was, opvallend vanwege zijn gouden en gele kleur, die soms een mooi deuntje fluit in plaats van te zingen. Hij heet ‘oriolus’ omdat hij zo helder is als goud. Iemand zei dat de nachtegaal nooit in deze streek was gezien. De aartsbisschop

glimlachte en grapte: 'Als hij nooit naar Wales komt is de nachtegaal een slimme vogel. Wij zijn niet zo verstandig, want zijn niet alleen hier gekomen, maar hebben ook het hele land doorkruist.'

Voor een moderne vogelaar is dit een opmerkelijke passage, omdat de vogelnamen die genoemd worden tegenwoordig niet snel bij elkaar genoemd zouden worden als de identificatie van een soort in het geding is. Tegelijkertijd blijkt eruit dat, hoewel de kennis beperkter was, het bekijken en beluisteren van vogels net als vandaag een sociale bezigheid was, waarbij discussies over vogelsoorten met onderbouwing konden ontstaan. Daarnaast valt op dat, hoewel deze identificaties apart zijn, ze allemaal wel te plaatsen zijn in onze moderne vogelboekjes. Maar wat verstonden mensen in de twaalfde eeuw eigenlijk onder deze vogels? Waar dachten ze aan als deze soorten werden genoemd? En waarop baseerden ze dat?

Kennis over dieren werd vroeger op meerdere manieren verspreid. Een deel hiervan werd ontleend aan de wetenschap uit de eigen tijd.

Die wetenschap ging, tot de tijd van Linnaeus, in de eerste plaats terug op het werk van Aristoteles, maar ook op de beschrijvingen van andere auteurs uit de oudheid, met name de 'Kennis van de natuur' van Plinius de Oudere, een vroege encyclopedie uit de eerste eeuw. Latere encyclopedieën, zoals die van Isidorus van Sevilla uit de zevende eeuw of Albertus Magnus uit de dertiende eeuw, maakten gebruik van deze werken, vaak aangevuld door de Bijbel. Omdat deze boeken zo'n belangrijke basis vormden van de kennis van de natuur, was het moeilijk voor latere schrijvers om hier tegenin te gaan. Vaak formuleerden vroege biologen hun bevindingen erg voorzichtig als ze beweringen uit die werken ontkrachtten. Zo vermeldden ze vaak een opmerkelijk verhaal uit zo'n werk, met de opmerking 'maar dat heb ik nooit gezien'. Dit betekende dat zowel de juiste als onjuiste informatie eeuwenlang bleef doorsudderen als basis van de biologie.

Daarnaast was de informatie soms niet helemaal relevant voor de Noord-Europese middeleeuwse markt. De Griekse en Romeinse samenlevingen waren vooral gericht op

Nachtegaal uit het valkenjachthandboek van keizer Frederik II. Bij kleine bruine vogels waren details lastig te zien en door kunstenaars over te nemen. Vaticaanse Bibliotheek, Pal. Lat. 1071, folio 29v

Groene Specht in *Der naturen bloeme* van Jacob van Maerlant, een exemplaar uit circa 1300-1325. Hoewel niet helemaal juist, lijkt het duidelijk dat de kunstenaar deze vogel heeft gezien. British Library, Add Ms 11390, folio 44v

de het Middellands-Zeegebied. Er blijkt uit deze werken meer interesse voor de natuur in bijvoorbeeld Egypte dan in Schotland, en grote gebieden als Scandinavië of delen van Oost Europa vielen ook al buiten het blikveld van zulke vroege auteurs. Daardoor was het voor latere auteurs als Albertus Magnus, die lange tijd in Keulen werkzaam was, van belang om meer informatie toe te voegen om recht te doen aan de natuur van de eigen streek. En ook de grote interesse in de valkenjacht zorgde voor veel nieuwe literatuur. De kennis over andere vogelsoorten nam vaak indirect toe wanneer valkeniers hun eigen roofvogels gingen bestuderen en hun kennis gingen vastleggen, want ze wilden niet alleen weten hoe ze hun valk moesten verzorgen, maar ook wat voor vogels ze daarmee konden vangen en wanneer. Indirect deden ze daarbij ook kennis op over vogeltrek en het gedrag en de habitat van dieren.

Een ander deel van de dierenkennis was lokaal vergaard en werd grotendeels mondeling doorgegeven, binnen een streek of land en van de ene generatie op de volgende. Het is lastig

om goed inzicht te krijgen in deze informatie, omdat er bij iedere volgende schakel in de transmissie aanpassingen konden ontstaan, en het merendeel ervan nooit op schrift is gesteld en dus verloren is gegaan. De kwaliteit hiervan zal enorm uiteenlopend zijn geweest: waar sommige gegevens gebaseerd zullen zijn geweest op lokale observaties en kloppen, was een ander deel fantasierijker.

We kunnen de neerslag van deze regionale kennis vaak alleen zien wanneer deze -vaak zijdelings-naar voren komt, zoals in het verhaal van Gerald van Wales, of in gedichten. Deze informatie is niet altijd heel gedetailleerd, maar dat een Middelnederlands liefdeslied uit de veertiende eeuw bijvoorbeeld begint met de regels 'Aloeette, voghel klein, / Dijn nature es zoet ende rein, / So es dijn edel zanc' ('Leeuwerik, kleine vogel / je aard is zoet en schoon / net als je edele zang'), geeft toch wel aan dat deze kleine vogel zeshonderd jaar geleden al als voorbeeld werd gezien door musici, en dat deze symbool kon staan voor de menselijke liefde. En zo is er nog veel meer informatie over dieren bij elkaar

Wielewaal in *Der naturen bloeme* van Jacob van Maerlant, een exemplaar uit circa 1300-1325. Ook hier is de gelijkenis zichtbaar. British Library, Add Ms 11390, folio 44v

Wielewaal in *Der naturen bloeme* van Jacob van Maerlant, een exemplaar uit circa 1340-1350. Hoe het mis kon gaan: hier is duidelijk dat de kunstenaar geen vogelaar is en ook de tekst niet heeft gelezen, waarin de gele kleur van de Wielewaal duidelijk wordt vermeld. Koninklijke Bibliotheek, KA 16, folio 96v

te sprokkelen uit zulke teksten, zoals welke dieren wel en niet als aparte soort werden herkend (zo zijn er vaak meer specifieke soortnamen te vinden voor bijvoorbeeld roofvogels dan voor kleine zangvogels) en wat voor ideeën er met bepaalde soorten werden geassocieerd (bijvoorbeeld dat een Ooievaar geluk kon brengen en een Ekster juist ongeluk - zulke verhalen konden gemakkelijk per regio verschillen). Natuurlijk was de scheiding tussen lokale kennis en wetenschap niet absoluut, omdat veel mensen beide soorten bronnen wisten te gebruiken en veel lokale kennis op den duur werd toegevoegd aan de wetenschap.

Terug naar de vogelwaarneming uit 1187. Een schrijver als Gerald, die opgroeide in Wales en in Parijs had gestudeerd, had zowel de wetenschappelijke als de lokale vogelkennis tot zijn beschikking. Hij had bovendien ook interesse in de natuur, zo blijkt uit zijn teksten. We kunnen de vogels die hij noemt allemaal opzoeken in de biologieboeken uit zijn tijd. De Wielewaal werd in die tijd gezien als een soort specht (niet geheel verrassend, gezien de vorm), van wie de bijzondere zang al werd benoemd, en uit een beschrijving van Albertus Magnus blijkt dat ook het bijzondere nest -‘zo knap vervaardigd als een hoedenmaker een hoed maakt’- al bij sommige tijdgenoten bekend was. Ook de goudgele kleur was natuurlijk niet onbekend, en wat meer fantasierijke auteurs zoals Plutarchus zagen aanraking van deze vogel als een medicijn tegen geelzucht (de Wielewaal zou het geel van de patiënt absorberen, en vervolgens sterven). Deze behandeling zal wel niet zo vaak zijn toegepast.

Ook over echte spechten deden bijzondere verhalen de ronde. Plinius de Oudere schreef al in de eerste eeuw dat ze de enige vogels

waren die in boomholtes broedden, een bewering die klopt als we het eerste gedeelte over het hoofd zien. Het begrip specht kon zowel slaan op individuele soorten, als op een grotere familiegroep, waartoe naast de Wielewaal ook de Bijeneter soms werd gerekend, ondanks dat deze niet met het nestelen in boomholtes werden geassocieerd. Albertus Magnus stelde dat, ‘hoewel er veel soorten van deze vogel bestaan, de mooiste ervan roodachtig [is] op zijn kop, geel op de buik, groen op de nek, blauw op de vleugels, en glanzend op de staart’, waarin we de Groene Specht kunnen herkennen.

Het was in de middeleeuwen al bekend dat vogelsoorten ook verschillende soorten zang hadden, en dat sommige bijvoorbeeld steeds hetzelfde riedeltje zongen terwijl anderen konden variëren en een groter scala aan klanken konden produceren. De leeuwerik en Nachtegaal werden vaak gezien als de beste zangers. Zoals de oude naam doet vermoeden, werd die laatste vogel ook met nachtelijk zingen geassocieerd, volgens sommige tijdgenoten omdat de vogel zich 's nachts tijdens het broeden verveelde. En ook zou de vogel met de schone zang de jonge vogels tot leven zingen. Dat er voor deze vogel twee Latijnse namen de ronde deden (*lucinia* en *phylomena*) zou kunnen wijzen op onderscheid tussen bijvoorbeeld onze gewone Nachtegaal en de Noordse Nachtegaal, zoals in het Middelnederlands woordenboek wordt beweerd, maar ik vermoed dat de vogelkennis van die tijd nog niet genoeg was vastgelegd om kleine zangvogels zo precies te onderscheiden. Wel werden Nachtegalen soms in een kooi gehouden, eerder vanwege de zang dan het uiterlijk van de vogel. Sommige auteurs beweerden dat deze vogels ook graag met elkaar de muzikale strijd aangingen, en omdat ze allebei zouden weigeren toe te

geven, zouden ze blijven zingen totdat één Nachtegaal van vermoeidheid de geest zou geven.

Als we deze ideeën naast elkaar leggen, blijkt wel dat de opmerkelijke poging tot vogelidentificatie van Gerald en zijn medereizigers in hun eigen tijd goed valt te verklaren. De kennis van vogelzang was niet toereikend om de soort te identificeren, maar het riep associaties op met gewaardeerde zangvogels als de Nachtegaal (die werd uitgesloten omdat die niet in de streek zou voorkomen, waaruit een logisch vogelaarsinstinct blijkt) en de Wielewaal. Die laatste zou op basis van zijn uiterlijk ook

met een Groene Specht verward kunnen worden, zoals ook blijkt uit de classificatie in de middeleeuwse biologie. De eenvoudigste interpretatie is dat hier sprake was van meerdere observaties: een specht die aan het tikken was, een andere vogel die zong, en verwarring over welke vogel het geluid produceerde. Dat vormt een te zwakke basis voor een validatie op *waarneming.nl*, maar geeft toch een bijzonder kijkje in hoe men vroeger naar vogels keek, en laat bovenal zien dát dit gebeurde, en dat het vogelkijken achthonderd jaar geleden al een sociale bezigheid kon zijn, zoals dat ook vandaag nog is.

De Maasduinen

Auteur: Johan Thissen

Inleiding

Tussen 1962 en 1978 was mijn vriend Dieter Möller vaste medewerker van de *Kalender für das Klever Land*. In die tijd schreef hij negen artikelen voor de kalender, vooral over vogels. Dieter is drie jaar geleden overleden, op 84-jarige leeftijd. Als hommage heb ik een artikel van hem uitgekozen uit de kalender van 1967, dus gepubliceerd in 1966 (Möller 1966). Het gaat over het Korhoen en de Wulp op de (Nederlandse) Bergerheide.

Dieter noemt in zijn artikel de Kreis Kleef. Dat was de oude Kreis Kleve (tot 1975), die meer dan de helft kleiner was dan de huidige Kreis Kleef, want in 1975 werden de Kreis Geldern en delen van de Kreisen Rees en Moers toegevoegd aan de Kreis Kleef. In 1966 toen Dieter dit artikel schreef hield de Kreis Kleve op direct ten zuidoosten van Goch. De door hem beschreven Hülmer Heide lag maar net in de Kreis Kleef. Als Dieter dus schrijft 'verdwenen uit de Kreis Kleef', dan gaat het om het (kleine) historische grondgebied van de kreis, tot 1975.

Vertaling van delen van het artikel van Dieter Möller uit 1966

Al sinds lang geleden was het Korhoen broedvogel op de heides en venen van ons landschap aan de Niederrhein. Ook in de Kreis Kleef kwam het in meerdere gebieden voor. Maar door ontginning van alle woestegronden en door aanhoudende verstoring heeft het Korhoen, zoals in vele delen van West-Europa, zijn broedgebieden ook bij ons verlaten. De laatste populaties zullen zijn geweest in het Koningsven, aan de voet van het Reichswald bij Grafwegen en in de Hülmer Heide. Er wordt immers bericht dat bij een jacht op de Hülmer Heide rond 1900 nog ongeveer twintig hanen geschoten werden. Tegenwoordig liggen daar brede en smalle ontwateringsgreppels en

waar vroeger Korhoenders baltsten, staan nu graan, aardappelen en bieten.

Het landschap langs de grens aan Nederlandse zijde werd minder radicaal veranderd. Tot de dag van vandaag zijn hier enkele grote en kleine heidevelden en veentjes met hun karakteristieke fauna en flora bewaard gebleven. Deze terreinen liggen in hoofdzaak in de na de ijstijd ontstane Maasduinen, die zich uitstrekken ongeveer van Venlo tot net voor Nijmegen. In laagtes met ondoorlatende lagen konden zich heideveentjes ontwikkelen. Gagel, Zachte Berk, wollegras, zonnedaauw en Beenbreek, Kleine Veenbes en Gewone Dophei staan hier in de loop van het jaar in bloei.

In een dergelijk groot heidegebied aan de Nederlandse kant, ongeveer tussen Siebengewald, Bergen en Well, tegenover de voormalige Hülmer Heide, kan de rustige wandelaar nu nog in de vroege ochtend het bolderen en sissen van een Korhoen horen.

Balts van korhoenders blijft onvergetelijk voor iedere natuurvriend, als hij dat eenmaal op een vroege ochtend in april of mei heeft mogen beleven. Kort na de eerste schemering aan de horizon arriveren de hanen op hun baltsplaatsen, die wanneer het landschap niet ingrijpend veranderd wordt bijna ieder jaar gebruikt worden. Kort nadat de hanen alle kanten geïnspecteerd hebben, beginnen ze met het baltspel. [...]

Tegenwoordig is, zoals hierboven al vermeld, het Korhoen bij ons aan Duitse zijde geheel verdwenen. Vaste populaties hebben we nu alleen nog in de natuurreservaten Groote Peel bij Ospel en op De Hamert, ook aan Nederlandse zijde ongeveer tegenover de kleine stad Walbeck. Pas in de laatste tijd is

het Korhoen in een afgelegen deel van een heide tussen Siebengewald en Bergen, dat vanzelfsprekend hier niet nader omschreven wordt, iets toegenomen. Waarschijnlijk is dit een uitbreiding vanuit De Hamert. Ongeveer vijftien Korhoenders zijn hier volgens jachtopzichter W. Janssen gevestigd. Ook werden in 1966 enkele complete legfels gevonden.

In koude winters zwerven de Korhoenders in kleine groepen in de omgeving rond en dan verschijnen ze af en toe op de akkers in het gebied Hülmer Heide, aan de landsgrens.

Hoewel het Korhoen een begeerde jachtbuit is, is het in Nederland het hele jaar beschermd. Heel zelden worden nog speciale vergunningen afgegeven voor het afschot van een haan. Ook in Duitsland mag afschot van hanen alleen met speciale vergunning. De hennen zijn geen jachtwild.

Ook de Wulp is tegenwoordig nog broedvogel op de heide tussen Siebengewald en Bergen. Hij is net als het Korhoen een typische vogel van de open heide en venen. [...]

Ook de Wulp is als broedvogel uit de Kreis Kleef verdwenen. De laatste broedparen waren, net als bij het Korhoen, op de Hülmer Heide. Hier zal hij tussen 1935 en 1940 definitief zijn verdwenen. Op de heide aan Nederlandse zijde konden wij toch nog drie broedparen van deze mooie en zeldzame vogel vaststellen. De totale populatie langs de Duits-Nederlandse grens tussen Venlo en Nijmegen zal tegenwoordig nog ongeveer 15 tot 17 broedpaar omvatten. Ieder paar bezit een streng begremsd territorium, dat tegen andere Wulpen heftig wordt verdedigd.

In 1966 kon ik, met de hulp van de Nederlandse boswachters, in de heide bij Bergen weer twee legfels vinden. Op 21 april 1966 lagen in beide nesten vier grijsgroene eieren, die met de spitse punten naar het midden lagen, net als

bij Kieviten. Deze eieren zijn de grootste die ik bij inheemse wilde vogels vond. Ze waren 7,1 cm lang en dus groter dan kippeneieren. Het ene legfel lag tussen dichte heidestruiken, het andere op een braakliggende akker aan de rand van de heide. Dat laatste legfel werd echter bij bewerking van de akker vernield. Uit de eieren van het andere legfel, in de heide, kwamen op 17 mei 1966 drie kuikens. Een ei was onbevruht. De broedduur van dit legfel was ongeveer 28 dagen. De kuikens werden kort na het uitkomen, als echte nestvlinders, zeer waarschijnlijk door het mannetje, naar een aangrenzend vochtig grasland geloodst. Als hen niets overkomt, dan zullen ze over vijf tot zes weken kunnen vliegen. Al eind juni, begin juli, trekken de wulpen met hun jongen weg uit hun broedgebieden om in de wijdere omgeving rond te zwerven en voedsel te zoeken. Allerlei insecten, slakken, maar ook bessen en zaden van planten worden gegeten. Onze Wulpen brengen de winter door aan de kusten van Zuidwest-Frankrijk en Portugal. Aangezien ze evenwel in het algemeen goed tegen koude kunnen, verblijven enkele, meestal oudere, exemplaren in milde winters in de buurt van hun broedgebied of aan de Nederlandse kust.

Zoals al vermeld, broeden de Wulpen van het gebied tussen Siebengewald en Bergen ook op cultuurland, dat echter niet intensief gebruikt mag zijn. In hoofdzaak gaat het om grasland aan de rand van de heide. Ze foerageren ook geregeld op akkers. [...]

Het is niet helemaal duidelijk hoe de Wulp, die men beschouwen kan als een in Duitsland schaarse broedvogel, op de lijst van jachtwild is terechtgekomen. Hij mag immers in september en oktober geschoten worden. Er worden veel pogingen ondernomen om dit te veranderen. Hermann Löns schreef ooit aan een jachtvriend op de [Lüneburger] Heide: 'een verzoek, schiet de Wulp niet, ik houd zo van de heidefluit. Zijn roep is vol zoetheid, verlangen, angst en trots.' Deze

wens moet men aan alle jagers richten. Laat hem alstublieft leven.

Einde van het artikel van Dieter

Nabeschouwing

De vondsten van legsels van Korhoen en Wulp laten zien dat Dieter en jachtopzichter Janssen gemotiveerd waren om legsels te vinden. Het herinnert mij aan een vogelreis met Dieter naar Scandinavië waar we legsels vonden van Watersnip en Kleine Strandloper. Beeldend beschrijft Dieter de legsels van de Wulp op de Bergerheide. Dit herinnert mij aan mijn eerste Wulpenlegsel: in 1982 op het Houtdorperveld op de Veluwe. En de triomf om tegenwoordig bij de weidevogelbescherming in de Duffelt een Wulpennest te vinden. Inderdaad: knotsen van eieren.

Dieter vond het landschap aan Nederlandse zijde 'minder radicaal veranderd', maar de ruilverkaveling Bergen kwam eraan en in dat kader werd in 1971 de Ceresweg aangelegd, aan de noordzijde van de Bergerheide. De weg liep over een van de twee bolderplaatsen van de Korhoenders. In 1973 werden nog twee hanen op de andere bolderplaats in de Bergerheide gezien (mededeling Ger Frenken). In 1975 was het gedaan met de Korhoenders van de Bergerheide (Gielen 2012).

Met het Korhoen is het slecht afgelopen. De Wulp is echter weliswaar binnen het werkgebied van de VWG Rijk van Nijmegen als broedvogel verdwenen uit natuurgebieden, maar heeft zich in de jaren tachtig gevestigd in het boerenland (Brouwer 2016). Zo broeden in de Duffelt tegenwoordig naar schatting vijftien tot twintig paar wulpen.

Johan Thissen, met dank aan Ger Frenken

Literatuur

Brouwer, P. 2016. Wulp - Digitale Avifauna VWG Nijmegen.

Gielen, J. 2012. Korhoen - Digitale Avifauna VWG Nijmegen.

Möller, D. [1966] Heimatliche Vogelkunde. Ornithologische Wanderung durch die Maasheide. Kalender für das Klever Land auf das Jahr 1967: 66-69.

Big Day 2022 | Team Pedaalscholvers

Auteur: Wouter Helmer

Nieuw deze dag was dat we als Pedaalscholvers (Harf, Jeroen en ik) hadden besloten om de middag van tevoren al samen naar ons overnachtingsadres in Arcen te fietsen, om weer op elkaar ingespeeld te raken en alvast het zuidelijk deel van onze route te verkennen. Dat leverde al eventjes 96 soorten vogels op, waardoor we vol goede moed gingen slapen. Hoofddoel was natuurlijk om een verbeterde versie van vorig jaar uit te voeren; een prachtige tocht, die ons destijds 133 soorten opleverde, maar met een totaal verregende avond, waardoor we toch het gevoel hadden dat er meer in had gezeten. En de weersvoorspelling dit jaar was bepaald gunstig: weliswaar kans op wat regen, maar ook geregeld zon, fraaie wolkenluchten om trekkende roofvogels tegen te ontdekken en lekkere fietstemperaturen.

Rond 3 uur 's nachts fietsen we **De Hamert** op en hoewel het even duurt voordat de dames en heren op gang komen, worden we wat later toch vergezeld door zo'n tiental roepende Bosuilen, terwijl we de Twistedenerweg af rijden. In het licht van de zaklamp steekt ook

nog een marter, mogelijk een Boommarter, vlak voor ons de weg over. Reeën maken zich links en rechts uit de voeten. Fijn dat we ook al een Ransuil horen; dat scheelt een hoop gedoe vanavond.

Er zijn maar weinig vogels, die in het donker boven het lawaai van de kikkers en Rugstreeppadden uitkomen, maar toch horen we rond het **Nieuwe Heerenven** zeker zes Blauwborsten, Groenpootruiters en de eerste Casarca, terwijl op de achtergrond een Ree blaft. Aangekomen op de **Looierheide** worden we overweldigd door een opstijgend koor van tientallen Veldleeuweriken, waarin we ook nog de roep van een Kwartel en, langs de randen van de heide, twee Nachtzwaluwen kunnen onderscheiden. De eerste Boomleeuweriken beginnen te jubelen en bij de vennen horen we ook enkele Dodaarzen, een Waterral en nog meer Blauwborsten. Dwergvleermuizen fladderen rond het **Westmeerven** en als de ochtendschemer doorbreekt, is een Torenavalk de eerste roofvogel van de dag. Wielewalen zijn pas enkele dagen terug en we horen de eerste zingen aan de rand van de hei. In dit

De Pedaalscholvers: Harvey van Diek, Jeroen Helmer en Wouter Helmer (v.l.n.r.)

open berkenbos is de roep van een Kleine Bonte Specht een mooie opsteker, terwijl we overal Appelvinken horen. Die laatste is echt een veel voorkomende soort in onze ouder worden loofbossen geworden.

Boven het **Gelderns-Nierskanaal** trekt een groep van twaalf Aalscholvers in V-formatie naar het noorden. Stroomopwaarts zien we een donkere Bever in het snel stromende water zwemmen, terwijl een Eekhoorn de weg oversteekt. Nu het zicht goed is, zien we her en der Reeën in de bosranden en rond de vennen staan. Tijd om weer terug te keren naar het **Nieuwe Heerenven** voor een check van de steltlopers. De Zwarte Ruiter van gisterenmiddag blijkt helaas vertrokken, maar Bosruiter, Kempmaan en Kleine Plevier kunnen we aan de daglijst toevoegen. Wielewaal zingend in de bosrand. Een andere soort, die we hier ook gisteren al gehoord hadden, laat ons niet in de steek, want vlakbij het observatieplatform roept een Buidelmees vanuit enkele pluizige wilgen in de randen van het ven. Vanaf het prachtige uitzichtpunt op de **Dikkenberg** kijken we uit over het oude Heerenven, waar vlak voor ons een Zomertaling zwemt en op de achtergrond een Grote Zilverreiger foerageert. Het is helaas nog te vroeg voor de vele

roofvogels, die we hier gisterenmiddag boven de hei zagen jagen. Met een totaal van 82 soorten verlaten we de Hamert; precies het aantal dat we in ons optimistische routeschema hadden voorzien, en dat schema komt uit op een totaal van 139 soorten...

Langs de oostrand van de **Wellse Heide** fietsen we noordwaarts. Ten opzichte van vorig jaar, toen we zo jammerlijk faalden met bosvogels in de middag, hebben we voor deze groep nu een extra uur in de ochtend gereserveerd. Dat levert inderdaad relatief eenvoudig soorten

op als Goudvink, Zwarte Mees, Kuifmees, Fluitsner en Zwarte Specht.

We verheugen ons ondertussen op de waarneming van een Toendrarietgans, die we gisterenmiddag in een groep van wel tachtig Grauwe Ganzen bij het **Wolfsven** hebben ontdekt. Niemand anders heeft die tot dusver gezien en dat gaat ons dus een kostbare extra soort opleveren. Tenminste... dat is het idee. Die Grauwe Ganzen blijken er nog steeds te zitten, maar nadat we ze echt allemaal drie keer hebben gecheckt als ze hun kop boven de ruigte uitsteken: geen rietgans te bekennen. Gelukkig zien we ondertussen ook nog een drietal Tapuiten, een jagende Boomvalk, Grote Zilverreiger, Groenpootruiters en horen we ook hier een Wielewaal. We hebben echter met het zoeken van die rietgans zoveel tijd verspeeld dat we het Driessenvan moeten laten schieten. Vlak voordat we bij Vierlingsbeek de Maas oversteken, nemen we in het Heuloërbroek nog mooi een foeragerende Watersnip mee. En boven wat braakliggend land langs de oude Rijksweg, baltst hier zomaar een paartje Kleine Plevieren.

We zijn dan terug op de plek, waar we gisterenmiddag met onze verkenningstocht begonnen en moeten constateren dat we -ondanks de mooie tussenstand- toch zes soorten missen, die we gisteren wél hadden: Raaf, Middelste Bonte Specht, Toendrarietgans, Zwarte Ruiter en beide vrouwen. Dit ter illustratie dat de factoren toeval en geluk toch ook altijd hun stempel op de dag drukken.

Als we de **Maasheggen** in fietsen, zijn de verwachtingen niet bijster hoog gespannen. Hoe prachtig dit landschap ook is - zeker nu met de bloeiende meidoorns – qua nieuwe vogels

op zo'n Big Day blijft het meestal bij soorten als Nachtegaal, Braamsluiper en Spotvogel, hoewel die laatste dit jaar nog nauwelijks is gezien. Driehonderd meter verder zijn we echter al zeven soorten rijker! Waaronder inderdaad de genoemde Nachtegaal en eerste Spotvogel, maar ook een jubelende Wulp en – helemaal bijzonder – een Engelse Kwikstaart, die zich fraai vlak langs het fietspad laat bewonderen en fotograferen. 105 soorten is het streefaantal bij de **Stuw van Sambeek** en we komen uit op... 105! Waaronder een verliefd paartje Stormmeeuwen.

Een kleine fysieke inzinking volgt, die we snel proberen te bestrijden met wat repen chocola. Met name Harf ondergaat daarna een ware metamorfose en binnen een kwartier heeft ie boven Beugen een hoog overtrekkende Visarend ontdekt, een paartje Ringmussen in de noordrand van het dorp en even later op **De Vilt** ook nog een koppel Tafeleenden. De chocola blijft vanaf dit moment dicht in de buurt. Bij De Vilt vliegt bovendien een

paartje Goudvinken ons nog bijna van de fiets af en zien we foeragerende Bosruiters en een Watersnip in de fraaie nieuwe plas-draszone van de Kleine Vilt.

De plassen in de Maasheggen bij Beugen vallen vervolgens wat tegen, zeker na al die waarnemingen van spectaculaire soorten (onder andere Steltkluut, Draaihals), die hier de afgelopen weken zijn gedaan. Alleen Witgat en Cetti's Zanger kunnen we hier als nieuwe soorten bijschrijven. Maar wat veel goedmaakt is dat Jan Jacobs ons hier opwacht met een heerlijke bak koffie en koeken. Super!

Nieuw tijdgebrek dwingt ons ertoe de Zomertortel in de Oeffelter Meent te laten schieten, wat achteraf geen ongelukkige keuze blijkt. We steken zo snel mogelijk door naar het **Reichswald**, waarbij alarmerende Spreeuwen ons bij de Niersbrug op een jagende Sperwerman attenderen. Daarna denken we een vijftal kilometers gevrijwaard te zijn van veel vogelspektakel. Dat blijkt

Bontbekplevier, Kraaijenbergse Plassen

Foto: Harvey van Diek

echter een verkeerde inschatting, want net op dit moment trekt de thermiek tientallen grote vogels omhoog. Waar we ook kijken, zien we Ooievaars en Buizerds rondcirkelen, samen met Torenvalken, Boomvalken, een Sperwer en een vrouwtje Bruine Kiekendief dat naar het noordoosten afzeilt. In het Reichswald zelf gaat het vervolgens mis met een Raventerritorium dat vorige week nog bezet was, maar dat nu verlaten lijkt. Een geheime ontmoeting met de Oehoe levert wel het gewenste resultaat op; hoe bijzonder en enkele jaren terug nog ondenkbaar in het Rijk van Nijmegen! Ondertussen fladderen de Tau-vlinders om ons heen en boven een kapvlakte in het bos zien we een Havikman in trage baltsvlucht langs komen vliegen. Daarna door naar het **Bekken van Groesbeek**, waar we een nest van de Grote Gele Kwikstaart weten. Dat blijkt helaas onbewoond, maar de reden daarvan openbaart zich snel, als we één van de jongen -en even later ook het volwassen mannetje- om ons heen zien vliegen. Even maken we de balans op van wat we al gezien hebben, om vervolgens niet de geplande route over Middelaar te nemen, maar via het **Jachtslot Mookerheide** naar de overkant van de Maas te fietsen. Hier hopen we een Vuurgoudhaan aan te treffen, maar als het vogeltje begint te zingen, ben ik de enige die het niet hoort, waarop me een functioneringsgesprek in het vooruitzicht wordt gesteld. Gelukkig hoor ik even verderop een tweede Vuurgoudhaan, zodat ik misschien volgend jaar weer mee mag.

De **Kraaijbergse Plassen** laten zich vanmiddag van hun beste kant zien. Na de Snor van Linden, diverse meeuwen, Zwarte Sterns, Visdieven en ook weer Boomvalken en Grote Zilverreiger, zien we bij De Plaats fraai een Steenuiltje op een schuurdeur zitten. De vogel is nauwelijks van de

bakstenen achtergrond te onderscheiden. Vandaar waarschijnlijk de naam. Als we bij het kijkscherm zijn aangekomen, begint het dan toch even te regenen en gaan we aan de windluwe kant van het scherm zitten, met zicht op de eilandjes in het meer. Daar laten zich achtereenvolgens een Bontbekplevier, Tureluur en Kolgans van dichtbij bewonderen. Die laatste is extra fijn, want uit tijdgebrek hadden we besloten de veerpont bij Cuijk te mijden, daarbij het risico lopend om zowel Kolgans als Slechtvalk te missen. Als we een kwartiertje later – net na de regen – ook nog een Slechtvalk bij zijn nestkast zien zitten, hebben we helemaal het idee dat het geluk ons toelacht. Dat wordt er niet minder op als we vervolgens de jonge Wilde Zwaan zien, die even tevoren op Plas 5 was gemeld. Met maar liefst 128 soorten verlaten we de Kraaijberg - drie soorten meer dan verwacht – en maken we ons op voor de finale van deze Big Day. Daarvoor moeten we ons eerst verplaatsen naar de noordkant van ons werkgebied, dwars door Nijmegen heen. Rond etenstijd, dus relatief rustig. We kiezen daarvoor de oevers van het Maas-Waalkanaal, die ons geen nieuwe soorten opleveren (was ook niet verwacht), maar nog wel een mooie Sperwer en twaalf Aalscholvers, die in V-formatie naar het noorden vliegen. Zouden dat dezelfde twaalf zijn, die we vanmorgen op de Hamert zagen? Dan hebben we het nog niet zo slecht gedaan op onze fietsjes.

Aangekomen bij de **Spiegelwaal** ontdekken we al gauw het koppel Grote Zaagbekken, dat zich hier de laatste dagen weer plotseling bleek op te houden; een super-interessante ontwikkeling van de laatste jaren. Een Oeverloper scharrelt wat over het inmiddels verlaten zwemstrandje langs de nevengeul. Daarna noordwaarts, waarbij ik aan mijn teamgenoten mijn frustratie uit over de

Patrijzen rond het Cinemec, die ik, ondanks gerichte zoekacties, de afgelopen maanden niet heb kunnen vinden. Voor de grap loof ik een tientje uit voor diegene die ze toch vindt en binnen 12 seconden kan ik dit bedrag overmaken aan Harf. Het **Kattenleger** voldoet vervolgens geheel aan de verwachtingen en geeft binnen een kwartier al haar geheimen prijs: Baardmees, Waterral, Bosrietzanger en een territoriale Bruine Kiekendief geven de waarde aan van dit ogenschijnlijk zo armetierige rietlandje in de oksel van spoor- en snelweg. Door maar weer, naar de **Bredelaarse Zeeg**, waar de Grutto's tot mijn schrik afwezig blijken te zijn. In plaats daarvan houdt een Visdief de wacht op de weidepaaltjes, maar die hadden we al. Juist als we het gebied weer moeten verlaten, klinkt van twee kanten het 'wiet-o-wiet' van twee paar Grutto's, net wat verderop boven de graslanden.

Terug naar het zuiden, voor een slotakkoord in de Ooijpolder. De teller staat op 134 en we hebben ons persoonlijk record dus al te pakken! Donkere wolken boven de Waalbrug, net als vorig jaar. Maar nu waait de wind uit het noorden en drijft hij de wolken van ons af, zodat een mooie avond volgt. Voor de zekerheid toch even het haventje bij het **Hollands-Duits gemaal** checken, wat een prachtig boeketje vogels oplevert. Vlak bij elkaar: enkele Aalscholvers, een Blauwe Reiger, twee Oeverlopers een jonge Grote Gele Kwikstaart en een IJsvogel. Toch nog!

Nog voordat we de **Oude Waal** bereiken hebben, kunnen we de Sprinkhaanzanger als soort nummer 136 bijschrijven en op de plas zelf zwemmen nog enkele paartjes Slobeenden rond. Het is inmiddels kwart over acht en we vallen om van de honger. Maar gelukkig is daar Jan weer; dit keer

Wilde Zwaan tussen Knobbelzwanen, Kraaijbergse Plassen

Foto: Harvey van Diek

met een lekkere frietmaaltijd en frisdrank, terwijl we ondertussen wachten op de roep van de Roerdomp. Die blijft echter uit, in tegenstelling tot de zang van de Rietzanger. Soort 138; evenaring van het record van vorig jaar! Aan de overkant vierten een Grote Zilverreiger en een Reegeit het feestje mee in warm strijklucht.

Dan volgt de laatste moeilijke keuze van de dag. Omdat we alles bij elkaar toch een uur hebben prijsgegeven op ons routeschema, is de Millingerwaard buiten bereik geraakt als locatie om nog bij licht te bezoeken. De **Kaliwaal** is het maximaal haalbare en we besluiten de gok te wagen, in de hoop nog een bijzondere steltloper of ral te scoren. Het wordt ten slotte een Lepelaar, die eenzaam in de oevers van de strang aan het foerageren is. Ook hier een mooie avondsfeer met Blauwborsten, Sprinkhaanzangers en een roepende Tureluur.

Met kramp in de benen, fietsen we terug langs de Ooijse Graaf en Kerkdijk, waar nog een Zomertaling in de natte weilanden ligt te snurken. Een Ransuil vliegt over richting Waal, maar de Kerkuil laat zich dit keer niet uit de tent lokken, waardoor ons niets anders rest dan nog een keer terug te keren naar de **Tiengeboden**. Daar wacht een fijne samenshoring met twee van de andere teams, waarvan er één zo sportief is om ons door de warmtekijker een blik op de Roerdomp te gunnen, die vervolgens ook in het licht van de zaklamp te aanschouwen is. Mooie sfeer ook, daar bovenop de dijk, met zeker vijf roepende Waterrallen op de achtergrond. Vermoeide, maar voldane koppen. Wat ons betreft helemaal. We hebben er bijna 172 kilometer opzitten, voor sommigen van ons zonder elektrische ondersteuning. En dus 140 soorten; het nieuwe te breken record (?)

N.B. Een dag later, tijdens de officiële uitslag blijkt dat we inderdaad hebben gewonnen met een nieuw regio-fiets-record! Hoe geweldig is dat?! Team Tandem Twitchers scoorde 136 soorten, The Bald Eagles 126 soorten en Team Flierefluiters 104 soorten.

Tot slot gaat zeer grote dank uit naar de volgende personen: Jan Jacobs, Menno Hornman, Marijn Nijssen, Frans Schepers, Vincent de Boer, Paul van Els, Anne Marie van Krimpen, Tony te Pas en Baars Fietsen voor de support op welke manier dan ook.

- 1 *Meerkoet 03:04*
- 2 *Grauwe Gans 03:19*
- 3 *Bosuil 03:19*
- 4 *Ransuil 03:26*
- 5 *Blauwborst 03:45*
- 6 *Kievit 03:52*
- 7 *Roodborst 03:57*
- 8 *Gekraagde Roodstaart 04:00*
- 9 *Merel 04:01*
- 10 *Kleine Karekiet 04:08*
- 11 *Blauwe Reiger 04:08*
- 12 *Groenpootruiter 04:09*
- 13 *Wilde Eend 04:09*
- 14 *Casarca 04:09*
- 15 *Houtduif 04:32*
- 16 *Veldleeuwerik 04:32*
- 17 *Kwartel 04:38*
- 18 *Roodborsttapuit 04:41*
- 19 *Boomleeuwerik 04:44*
- 20 *Nachtswaluw 04:45*
- 21 *Dodaars 04:49*
- 22 *Rietgors 04:51*
- 23 *Krakeend 04:51*
- 24 *Waterral 04:53*
- 25 *Koekoek 05:02*
- 26 *Grote Lijster 05:09*
- 27 *Boompieper 05:11*
- 28 *Wintertaling 05:12*
- 29 *Zanglijster 05:15*

30	Koolmees 05:17	73	Kokmeeuw 07:30
31	Fitis 05:17	74	Waterhoen 07:30
32	Bonte Vliegenvanger 05:21	75	Knobbelzwaan 07:40
33	Grasmus 05:29	76	Groenling 07:42
34	Grote Bonte Specht 05:30	77	Kneu 07:44
35	Graspieper 05:34	78	Ekster 07:45
36	Torenvalk 05:44	79	Grote Zilverreiger 07:53
37	Tijftjaf 05:46	80	Boomklever 07:54
38	Zwartkop 05:46	81	Zomertaling 07:54
39	Tuinfluit 05:46	82	Goudhaan 08:06
40	Vink 05:47	83	Goudvink 08:23
41	Wielewaal 05:52	84	Zwarte Mees 08:25
42	Gaai 05:53	85	Kuifmees 08:27
43	Boomkruiper 05:53	86	Fluiter 08:37
44	Brandgans 05:54	87	Zwarte Specht 08:43
45	Pimpelmees 05:55	88	Zwarte Roodstaart 08:48
46	Winterkoning 05:57	89	Staartmees 08:55
47	Groene Specht 06:00	90	Tapuit 09:00
48	Appelvink 06:02	91	Buizerd 09:21
49	Zwarte Kraai 06:03	92	Oeverwaluw 09:21
50	Spreeuw 06:04	93	Boomvalk 09:24
51	Kleine Bonte Specht 06:08	94	Watersnip 09:40
52	Turkse Tortel 06:12	95	Braamsluiper 09:52
53	Huismus 06:17	96	Huiswaluw 09:57
54	Heggenmus 06:18	97	Kleine Mantelmeeuw 10:14
55	Aalscholver 06:19	98	Scholekster 10:16
56	Kauw 06:19	99	Wulp 10:16
57	Grauwe Vliegenvanger 06:22	100	Engelse Kwikstaart 10:21
58	Glanskop 06:32	101	Nachtegaal 10:22
59	Bergeend 06:41	102	Visdief 10:23
60	Kuifeend 06:41	103	Spotvogel 10:27
61	Geelgors 06:43	104	Stormmeeuw 10:51
62	Ooievaar 06:48	105	Zilvermeeuw 10:55
63	Holenduif 06:55	106	Gierzwaluw 11:08
64	Witte Kwikstaart 07:12	107	Visarend 11:21
65	Putter 07:12	108	Ringmus 11:29
66	Boerenwaluw 07:12	109	Fuut 11:31
67	Kemphaan 07:13	110	Tafeleend 11:36
68	Bosruiter 07:13	111	Roek 11:43
69	Geelpootmeeuw 07:14	112	Witgat 12:15
70	Gele Kwikstaart 07:29	113	Cetti's Zanger 12:25
71	Kleine Plevier 07:30	114	Sperwer 12:54
72	Buidelmees 07:30	115	Bruine Kiekendief 13:02

116 Havik 13:12
117 Oehoe 13:58
118 Grote Gele Kwikstaart 14:15
119 Vuurgoudhaan 14:43
120 Snor 15:30
121 Steenuil 15:58
122 Zwarte Stern 15:59
123 Kolgans 16:06
124 Bontbekplevier 16:06
125 Tureluur 16:10
126 Pontische Meeuw 16:32
127 Slechtvalk 16:42
128 Wilde Zwaan 16:48

129 Grote Zaagbek 18:21
130 Oeverloper 18:32
131 Patrijs 18:46
132 Baardman 19:04
133 Bosrietzanger 19:04
134 Grutto 19:20
135 IJsvogel 19:56
136 Sprinkhaanzanger 20:02
137 Slobeend 20:05
138 Rietzanger 20:13
139 Lepelaar 21:24
140 Roerdomp 22:57

Engelse Kwikstaart, Beugen

Foto: Harvey van Diek

Waarnemingenoverzicht november 2021 t/m mei 2022

Auteur: Luc Oteman

Ruim 188.000 waarnemingen verdeeld over 229 soorten zijn in deze zeven maanden ingevoerd en dat zijn er 15.000 meer dan in dezelfde periode van 2020/2021. Ik beperk me in dit overzicht tot de 81 zeldzamere soorten, bij voorkeur gedocumenteerd en vul dit aan met wat bijzondere waarnemingen.

Het weer

De laatste herfstmaand november verliep rustig, vrij zacht en grijs. De drie daaropvolgende wintermaanden waren zeer zacht en aan de natte kant. Vooral februari was kletsnat en werd gemarkeerd door de drielingsstorm Dudley, Eunice en Franklin. Maart was daarentegen recordzonnig en gortdroog. Ook april was zeer zonnig, maar te nat en te koud. De meimaand was zeer warm, zonnig en vrij droog. Veel trekvogels die ten zuiden van de Sahara overwinteren keerden door ongunstige weersomstandigheden op de trekroute laat terug zoals Boeren- en Oeverzwaluwen.

Duikers, futen, reigers en aanverwanten

Op 26 november ontdekt een lokale vogelaar op zijn vaste fietsronde een **Parelduiker** op plas 5 van de Kraaijenbergse Plassen (KBP). Deze duiker zal het slechts vier dagen uithouden en gedurende de winter de enige vertegenwoordiger van de duikerfamilie blijven. Dat is voorgaande jaren wel eens anders geweest. Een **Geoorde Fuut** houdt winterbivak op KBP 5 van 10 november tot 18 maart. Op het Reindersmeer is een duo aanwezig, maar dat wordt alleen op 8 december en 21 januari opgemerkt, mogelijk ook door de grootte van het Reindersmeer en de lage bezoekenintensiteit. Net als vorig seizoen is een **Roodhalsfuut** van

17 november tot 1 januari trouw aanwezig op KBP 7 en soms 8. Na die datum lijkt de vogel gevlogen. Maar de ruim drie maanden afwezigheid wordt klaarblijkelijk nuttig besteed aan de metamorfose van monotoon winterkleed naar kleurrijk zomertenuue, want het fuutje is van 21 april tot 9 mei opnieuw op KBP 5 in vol ornaat te bewonderen. Natuurorganisaties vragen al jarenlang het waterschap om het water in de Oude Waal beter vast te houden door in het voorjaar de sluizen na hoog water langer dicht te houden. Wat dat kan opleveren, wordt na de natte februarimaand in de rietmoerassen van de Oude Waal geïllustreerd als op 18 maart de eerste **Roerdomp** begint te hoempen. Dat gaat zo vrijwel dagelijks door tot ver in mei en meermaals worden een, twee en zelfs drie vogels gehoord of kort vliegend boven het riet gezien. Andere plaatsen waar afgelopen zeven maandeneenRoerdompwordtwaargenomen, zijn de Kraaijenbergse Plassen (de eerste op 14 december), Millingerwaard, Leuthse Kleiputten, Oeffelter Meent, Ooijische Graaf, Bemmelse Ambstwaard en het Wijchens Ven.

Enkele van de vorig jaar opvallend talrijke **Purperreigers** blijven tot ver in oktober hangen. Op 6 november wordt op de Hamert de allerlaatste Purperreiger gezien, die hopelijk nog op tijd heeft ingecheckt voor de laatste vlucht naar Afrika. In 2022 zijn er vanaf 8 april tot eind mei welgeteld vier waarnemingen van een overvliegende Purperreiger bij Wijchen, de Hamert en de Liendense Waard. Op 17 december scharrelt een **Kleine Zilverreiger** langs de Oude Waal en deze blijft tot 28 december af en toe in beeld. Winterwaarnemingen in het binnenland zijn in tegenstelling tot de kustgebieden

uitzonderlijk. Op 25 april en 5 mei volgen de eerste nog onbevestigde voorjaarsmeldingen. Tussen de wilgen op de oever aan de overkant van de Oude Waal vindt Bram Ubels op 17 mei een adulte **Kwak**. De laatste twitchbare Kwak in de Ooijpolder dateert al weer uit 2019, dus de vogel trekt het nodige bekijks. Tot zonsondergang turen zeker 37 vogelaars van grote afstand door diverse telescopen naar de *Nachtreiger*. Al op 7 maart vliegt de eerste **Zwarte Ooievaar** over de Oude Waal richting de Groenlanden in de Ooijpolder. Dat is met fotografisch bewijs de vroegste datum ooit. De eerstvolgende *Zwooiën* vertonen zich pas ruim twee maanden later: op 14 mei boven de Bosscherheide, 17 mei op het Driessenven in Nieuw-Bergen, en 19, 23 en 24 mei op de Hamert. In de namiddag van 26 april voert een onbekende in de Afferdensche en Deestsche Waarden een **Zwarte Ibis** in op Waarneming.nl. Een uur later maakt een foto van een tweede waarnemer een eind aan de twijfel, zodat 's avonds nog snel enkele vogelaars deze zeldzaamheid kunnen meenemen voor hun jaarlijst. Na de geschoten ibis van 1932 en de twee levende *Zwibissen* van 2013/2014 en 2016 gaat deze als vierde bewezen geval de boeken in.

Zwanen, ganzen en eenden

Wilde zwanen worden afgelopen winter uitsluitend in het Brabants deel van het werkgebied aangetroffen. Een familie van vijf (vader, moeder en drie jongen) bivakkeert van 24 december tot 23 januari ten zuiden van Overloon pal op de grens met Limburg. In januari en februari verblijven twee exemplaren bij Mill en in de Princepeel. Op 7 mei is een Wilde Zwaan op KBP 5 een zeer onverwachte, maar welkome bonussoort voor twee Big Dayteams. Bijna even schaars zijn de waarnemingen van de **Kleine Zwaan**.

Aan de grond of op het water worden ze van november tot half februari alleen gezien in de Princepeel, de Groespeel, de Vale Peel en op KBP5. Op een paar andere plaatsen zoals de Ooijpolder en de het Weurtse Grindgat gaat het om overvliegende vogels. **Kleine Rietganzen** worden door de echte kenners vakkundig tussen de andere ganzen gedetermineerd op de bekende plekken in de uiterwaarden van de Maas, diverse akkers in Noord-Limburg en in de Ooijpolder en wel vanaf 6 november. Het betreffen meestal solitaire vogels tussen Toendrarietganzen, Brandganzen of Kolganzen. Een enkele keer zijn het er twee, zoals op 19 januari op de Dennenkamp bij Groesbeek, of zelfs drie zoals op 21 februari in de uiterwaarden bij Middelaar. De laatste Kleine Rietgans graast op 13 maart tussen honderden Kollen langs de Kerkdijk in de Ooijpolder. Op 7 februari ontdekt Huub Crommentuyn een **Dwerggans** in de buurt van Tuindorp, gemeente Well. Een Duitse waarnemer fotografeert vier dagen later in Leuth vlakbij de Biesterveldplas liefst vier Dwergganzen, waarvan er ten minste drie ongeringd zijn. Omdat deze waarneming alleen op ornitho.de wordt ingevoerd, blijven ze onder de radar en ze worden later helaas niet teruggevonden. Ook de **Rotgans** is een heuse zeldzaamheid in het werkgebied. Een eerste exemplaar wordt op 21 februari in de Oosterhoutse Waarden vastgesteld door Peter Brouwer. Op 5 maart legt Marian Crombach een tweede Rotgans op camera vast net over de Duitse grens bij Zyfflich. Twee dagen later duikt vermoedelijk dezelfde vogel op tussen de Kolganzen op de Oude Waal bij Nijmegen om daar tot 14 maart te blijven. Een **Roodhalsgans** die van 9 tot 13 november bij Persingen in de Ooijpolder rondhangt, wordt gediskwalificeerd vanwege een groen kwekersringetje. De volgende poging van een Roodhals, op dezelfde plek op 5 januari

foeragerend tussen Kol- en Brandganzen, komt wel door de jury. Deze gans wordt tot 15 maart met vaak lange tussenpozen her en der in de Ooijpolder teruggevonden. Waarnemingen van een Roodhalsgans van 21-24 januari bij de Koningsvennen in Milsbeek, 12 en 14 februari in de Winssensche Waarden en 15 februari in de Loenense Buitenpolder vallen opvallend genoeg samen met de afwezigheid van waarnemingen in de Ooijpolder. Op 6 en 7 november is nog een zeer late juveniele **Zomertaling** bijna ongemerkt aanwezig in de uiterwaarden vlakbij de Bisonbaai. Een goede vondst van Mark Wilkinson, want juveniele vogels zijn knap lastig te onderscheiden. Precies vier maanden later (7 maart) vliegt de eerste van het voorjaar weer over de Oosterhoutse Waard. Het vrouwtje **Krooneend** dat al vanaf juli op KBP5 ronddobbert, haalt ook dit overzicht en blijft tot 20 december ter plaatse. Op 18 november worden ook op KBP 7 en 8 twee Krooneenden gezien. Vanaf eind december tot 24 maart volgen losse waarnemingen van 't Zand in Lent, de Kuilen bij Langeboom, de Weezenhof, het Goffertpark en 't Strandpark in Slijk-Ewijk. In de maand mei ten slotte, wordt de Krooneend nog gezien in de Liendense Waard, Millingerwaard en Klompenwaard.

Tijdens een ronde langs de nauwelijks bezochte zandwinplassen in het westen van het werkgebied vindt Jordy Houkes op 26 november een mannetje **Topper** bij Boven-Leeuwen. Van 2 december tot 13 december wordt de vogel samen met een of twee andere mannetjes af en toe teruggevonden op de plas. Tussentijds verblijven ze vermoedelijk uit het zicht en buiten het werkgebied aan de overkant van de Waal. Menno Hornman is een van de jaarlijsters die op 26 november vergeefs op de melding van de Topper afkomt, maar is snel over de teleurstelling

heen wanneer hij opeens een mannetje **Witoogeend** in de kijker krijgt. Deze vogel speelt pas echt verstoppertje, want kan na die dag ondanks talloze bezoeken alleen op 2 december worden teruggevonden. Overigens krijgen de vogelaars die in eerste instantie de Topper hebben gemist, van 29 december tot 13 februari een ruime herkansing op de Mookerplas-Zuid, goed voor een vinkje op de jaarlijst van 2021 én 2022. Op 16 januari is er ook nog even een Toppervrouwte ter plaatse op de KBP. Een van de kust afgedwaalde **Eider** wordt op zondagochtend 7 november betrapt op de Mookerplas- Zuid door Clemens Heijmen. Het mannetje in prachtkleed laat zich elf dagen lang de Amerikaanse rivierkreeften goed smaken en poseert gewillig voor de lokale fotografen. Een eerste kalenderjaar **Grote Zee-eend** maakt op 21 december zijn opwachting op het Reindersmeer. Het is zoals vaker een blijvertje en de inmiddels tweedekalenderjaarvogel zit gebeiteld tot 14 maart op de plas. De liefst vier Grote Zee-eenden die op 6 april neerstrijken op de Kraaijenbergse Plassen blijken daarentegen de volgende dag al met de noorderzon vertrokken naar de broedgebieden in Scandinavië en Rusland. De **Zwarte Zee-eend** is als wintergast net iets zeldzamer dus als er 17 november een adult mannetje een driedaagse tussenstop maakt op KBP 5 komen daar meer dan dertig liefhebbers op af. Op 14 en 21 november duikt een vrouw **Middelste Zaagbek** op in de Bisonbaai voor de camera van twee verschillende waarnemers. Vanaf het einde van dezelfde maand tot 13 december is wederom een vrouw **Miza** aanwezig op KBP 7 en 8. Eind januari en begin februari zijn er twee incidentele waarnemingen in de Bemmelse Ambtswaard en de Gendtse Polder van respectievelijk een overvliegend mannetje en een heel kort

aanwezig vrouwtje. Een baltsende man is van 14 maart tot 18 maart op KBP 7 met het nodige zoekwerk te vinden. Tot slot is 6 april op KBP 4 zelfs een koppel kort ter plaatse.

Roofvogels en hoenders

De laatste **Rode Wouw** van 2021 zweeft op 14 december boven het Groesbeekse golfterrein. De eerste van 2022, met fotografisch bewijs, doet dat op 19 februari boven de Niftrikse Waarden. In totaal wordt ruim 250 keer een Rode Wouw ingevoerd. Dat lijkt veel, maar is beduidend minder dan de 478 in dezelfde periode vorig jaar. Een lagere bezetting van de bekende trektelposten zal daar zeker mede debet aan zijn. De meeste waarnemingen komen zoals vanouds van de telpost op de Hamert, maar

de Rode Wouw wordt ook overal elders in het werkgebied gezien. De voorjaarsstrek van de **Zwarte Wouw** begint pas op 10 april als de eerste exemplaren gemeld worden boven Mook, Weurt en Plasmolen. Sinds de waarnemingen van een zich broedverdacht gedragend paar eind mei 2020 in Millingerwaard en Gendtse Polder komen alle waarnemingen van de Zwarte Wouw in het oostelijk deel van de Ooijpolder nog steeds automatisch onder embargo. Terecht, want vanaf 18 mei vindt daadwerkelijk een (mislukte) broedpoging plaats in de Millingerwaard. En dat is na een eerste poging in mei 2006 in de Ooijse Graaf (beschreven in de Mourik 2006-3) pas de tweede keer in het Nederlands deel van het werkgebied.

Zwarte Wouw bezig met nestbouw, 2 juni 2022, Millingerwaard

Foto: Luc Oteman

Er zijn inmiddels al meer dan twintig broedparen van de **Zeearend** in Nederland en zwervende individuen worden hier in alle maanden van het jaar gezien. In de periode van dit overzicht waren er in totaal 216 waarnemingen, waarbij vooral de Millingerwaard en de Kaliwaal in de Ooijpolder als een magneet de veelal onvolwassen vogels aantrekken. Daar worden ze echter gemist in december, maar als in januari weer Zeearenden worden gemeld, ontstaat al snel opwinding onder de lokale vogelaars wanneer het steeds vaker om een paartje adulte vogels blijkt te gaan. Ze worden samen jagend en baltsend gezien in de Millingerwaard en overnachten daar ook. In februari verleggen ze kort de activiteiten naar de aangrenzende Kaliwaal, als het door kapwerkzaamheden voor een toekomstig eiland in de Millingerwaard te onrustig wordt. Er wordt gehoopt op een naburig nest, maar hoewel na februari soms nog een adult rondhangt, wordt niets gevonden. Vermeldenswaard is nog dat op 7 mei een tweede kalenderjaar Zeearend met GPS-logger wordt gezien. Een heel late **Visarend** vertrekt op 9 november naar Afrika, nagestaard door twee trektellers op het Maldens Vlak. De eerste van 2021 arriveert op 24 maart en meldt zich hoog boven de KBP. Tijdens de voorjaars trek, die begin april pas goed op gang komt en na half mei nog wat nadruppelt, vliegen vooral solitaire vogels over. Slechts in vijf van de 172 waarnemingen is er sprake van twee vogels. Een **Smelleken** wordt 43 keer geclaimd en slechts 13 keer gevalideerd op basis van fotografisch bewijs zoals de haarscherpe foto van Alain Hofmans van een overvliegend mannetje op 18 november boven de KBP. Op 2 april vliegt een vrouw **Steppekiekendief** over de trektelpost van de Hamert vlakbij een vrouw Blauwe Kiek, wat een goede vergelijking mogelijk maakt. Het blijft dit jaar

niet bij één, want op 17 april zijn drie lokale vogelaars bij de Klispoel in Wijchen fuiken aan het leeghalen, als ook daar een slanke kiek komt overvliegen. Met de verrekijker zien ze de karakteristieke kenmerken van een tweede kalenderjaar **Steppenkiekendief**. Helaas heeft niemand een camera bij de hand. Vijf **Grauwe Kiekendieven** laten zich tijdens de voorjaars trek betrappen: op 17 april boven de Hamert, 7 mei boven Haps en ook boven de Meersenhof in de Gemeente Well, 9 mei boven de Vilt bij Beugen en tot slot op 21 mei opnieuw boven de Hamert.

Op slechts twee locaties wordt een zwiepend **Porseleinhoen** gehoord: van 10 tot en met 12 april langs het bekende fietspad bij Linden en op 20 april in het Pikmeeuwenwater op de Hamert. Ook het snerpende gekraak van de **Kwartelkoning** is van heel korte duur en alleen op 17 mei te horen bij de Kaliwaal. De eerste roepende **Kwartel** wordt op 29 april op de Hamert gehoord. In de maand mei wordt nog 33 keer en op bijna evenveel verschillende locaties het karakteristieke kwik-me-dit gehoord. Van een reguliere najaars trek is bij de **Kraanvogels** geen sprake. Na een voorzichtig begin eind oktober trekken alleen op 2 november een paar kleine groepen over. Op eerste Kerstdag besluiten diverse spijtoptanten onder de Kraanvogels om toch nog de feestdagen in het zuiden door te gaan brengen en dat gaat zo de rest van december door. De voorjaars trek in omgekeerde richting zet zelfs al aarzelend in op 26 januari om tegen eind februari te culmineren in grote formaties die noordoostwaarts over ons werkgebied trekken. Maar ook in maart en zelfs tot ver in april blijven grote en kleine groepen Kranen overkomen. Op liefst 42 verschillende dagen in zeven maanden tijds vliegen er Kraanvogels door het luchtruim.

Steltlopers

De eerste **Steltkluut** van het jaar wordt al op 30 maart opgemerkt als deze ter hoogte van de Hamert in Noord-Limburg een paar keer vanuit de Brabantse kant wordt opgepest, vervolgens een rondje over de Maas vliegt en weer terugkeert. Twee weken later verblijft een paartje in de Winssensche Waarden, gevolgd door een koppel op 20 april op de Hamert dat zelfs paart voor het oog van de camera. Diezelfde dag zit er ook een paar in de Liendense Waard bij Batenburg. Later in mei volgen nog individuele vogels in de plasdras van de Maasheggen, de Violenberg bij Milsbeek en op 29 mei opnieuw in de Liendense Waard. Alleen de Steltkluut van de Maasheggen houdt het langer dan één dag vol. De **Bontbekplevier** kan tijdens de voorjaarsstrek overal in de regio opduiken als de juiste ingrediënten maar voorhanden zijn: aanwezigheid van slik en zand naast het water. De doortrek gebeurt in twee fasen: eerst trekken de vogels door van de ondersoort *hiaticula* die in de gematigde streken broedt, waaronder in afnemend aantal ook in Nederland. De eerste Bontbek meldt zich 10 maart in de Liendense Waard. Op 21 maart zitten er twee op de Hamert en op 3 april ook twee in de Meilanden bij Valburg. Eind april en in mei, als het om de noordelijke ondersoort *tundrae* gaat, ook wel Toendrabontbekplevier genoemd, worden ze op veel meer plaatsen gezien en ook in veel grotere aantallen zoals de 12 vogels op 5 mei op het Nieuw-Heerenven, de 31 exemplaren op 16 mei bij de Violenberg en de 27 vogels op 19 mei in de Aijense uiterwaarden. Slechts drie **Zilverplevieren** vertonen zich in zeven maanden tijd: op 1 december in Balgoy, op 3 april in de Loonse Waard en op 8 april op KBP 7. De vogel van de Loonse Waard is de enige die zich door drie waarnemers

op de foto laat zetten. Op 2 april wordt ook nog een nachtelijk over Nijmegen trekkende Zilverplevier op geluidsrecorder vastgelegd. Het is bekend dat de najaarsstrek van de **Goudplevier** tot ver in november doorloopt en dat er in zachte winters kleine aantallen in het werkgebied kunnen blijven hangen. Er worden dan ook in alle maanden tot 18 april, zij het spaarzaam, waarnemingen gedaan. De meeste met ook verreweg de hoogste aantallen vallen echter samen met de piek van de voorjaarsstrek in maart. Op 10 maart worden minimaal 21 vogels aan de grond gezien tussen Neder- en Overrasselt. Driemaal wordt de in het binnenland zeldzame **Drieteenstrandloper** op de gevoelige plaat gezet. Op 6 april rust er een uit op het meeuweneiland bij het kijkscherm van KBP 7. Op 12 mei zitten er liefst vier op het afgesloten deel van de Violenberg en op 14 mei wordt er een in de Winssensche Waarden betrapt. De **Krombekstrandloper** is een broedvogel van de Noord-Siberische toendra's. Deze schaarse strandloper wordt in onze regio hoofdzakelijk tijdens de najaarsstrek in augustus en september gezien. De met een foto ondersteunde waarneming door Clemens Geraths op 8 mei op het Nieuw-Heerenven is dan ook bijzonder. Fred Hustings ontdekt tijdens een avondronde op 24 mei langs het terrein van de afgraving bij de Violenberg een **Gestreepte Strandloper**. Er wordt geen ruchtbaarheid aan gegeven, want de locatie is niet toegankelijk en alleen met toestemming van de beheerder door inventariseerders te betreden. Het is pas de zesde waarneming ooit van deze Noord-Amerikaanse strandloper; de vorige dateert van vijf jaar geleden op de Hamert. Ook van de **Breedbekstrandloper** wordt dit voorjaar pas de zesde waarneming gedaan en wel op 27 mei op het Nieuw-Heerenven. Na de ontdekking door Huub Crommentuyn kunnen binnen het uur nog

twee waarnemers aanschuiven, waarna de vogel zijn reis naar Noord-Scandinavië voortzet. Er wordt afgelopen zeven maanden geen **Steenloper** gezien, maar door Erik van Dijk wel eentje 's avonds 15 april vliegend boven de Nijmeegse wijk Hazenkamp gehoord. Dit voorjaar is de zeldzame **Temminck Strandloper** slechts kort te bewonderen: op 28 april op het Nieuw Heerenven Zuid, 14 en 15 mei in de Nijmeegse Stadsward, 16-19 mei in de Maasuijterwaarden bij Aijen en op 16 mei in de nieuwe natuurontwikkelingsgebiedjes in de Maasheggen bij Beugen. Daar wordt ook het hoogste aantal van zes vogels genoteerd. Hoe geschikt deze drassige stukken in de Maasheggen voor steltlopers tijdens de voorjaars trek zijn, bewijst ook het viertal **Kleine Strandlopers** dat hier op 12 en 13 mei neerstrijkt. Overigens was er al een op 30 maart op het Nieuw Heerenven gefotografeerd. Later in mei worden ze nog gesignaleerd in de Aijense uiterwaarden en de Violenberg bij Milsbeek. In de natte Meilanden langs de A50 landt op 3 april de eerste **Zwarte Ruiter** van 2022. Overvliegende of foeragerende vogels worden daarna tot eind mei gemeld in de Liendense Waard, Millingerwaard, Loenense Buitenpolder, Maasheggen, Violenberg, maar vooral op de Hamert. Daar wordt op 8 mei ook het maximale aantal van zes genoteerd. De **Regenwulp** is een typisch aprilfenomeen zoals in de onvolprezen Avifauna valt te lezen. De eerste wordt dan ook op 7 april gefotografeerd in de akkers van het Leurse Veld bij Hernen. Daarna blijft de *Zevenfluiter* met in totaal nog geen twintig overvliegende of kort foeragerende exemplaren aanzienlijk schaarser dan het jaar ervoor. Het allerlaatste **Bokje** vliegt tot twee keer toe op bij het Weurtse Grindgat op 1 mei. Voor die datum worden vijftig waarnemingen gedaan tussen 1 november en 21 april met op 23 januari liefst

tien exemplaren in het Slumke in Groesbeek.

Meeuwen en sterns, duiven en uilen

Op 12 november doet Noud van den Berg een zeer zeldzame novemberwaarneming van een **Dwergmeeuw** op de meeuwen slaapplaats van KBP 7. De eerste Dwergmeeuwen tijdens de voorjaars trek verschijnen 6 april boven het Weurtse Grindgat en de Millingerwaard. Een dag later volgen de Kraaienbergse Plassen, waar de aantallen snel oplopen tot maximaal 54 stuks op 9 april. In mei neemt het in rap tempo af en de laatste wordt op 16 mei op KBP 7 gezien. De meest kansrijke plek voor **Zwartkopmeeuwen** in het werkgebied is het Visdieven- annex meeuwen eiland voor het kijkscherm bij KBP 7. Succes is niet verzekerd, maar op 18 november, 17 en 30 maart, 14, 20, 25, 26, 28 en 29 april, 3, 4, 5, 6, 9, 10 en 12 mei is het raak. Het hoogste aantal van liefst 24 exemplaren wordt echter niet op de KBP, maar op 10 april geteld tijdens de voorjaars trek boven de uiterwaarden van Wellerlooi. Op 1 mei doet ook het Grote Grindgat van Weurt met 14 overvliegende vogels nog een aardige duit in het zakje. Op 21 april rust een gekleurde **Reuzenster** uit in de Liendense Waard. De vogel blijkt als nestjong geringd op 25 juni 2013 in Norrbotten, de meest noordelijke provincie van Zweden. De voorjaars trek is van korte duur. In een week tijd worden verder nog Reuzensterren gezien bij het Reindersmeer, bij Lent, bij de Oude Waal in de Ooijpolder, bij de Violenberg in Milsbeek en boven de Hamert. Slechts één goedgekeurde **Witwangster** komt dit voorjaar in de database. Deze wordt op 9 mei door minimaal zes toeschouwers al vissend boven de Loonse Waard gadeslagen. Mogelijk dezelfde vogel vliegt 's avonds over KBP 3 naar het noordoosten, waar een paar keer de kenmerkende rauwe roep weerklinkt. Op 22 april ziet Bert Knoop twee **Grote Sterns**

kort boven het Weurtse Grindgat, maar zijn compactcamera is helaas niet in staat fotografisch bewijs te leveren. Een onbekende waarnemer ziet in de ochtend van 15 mei een heel klein sterntje boven de hoofdgeul in de Kekerdonse Waard sierlijk balanceren en voert deze in als **Dwergstern** met een vraagteken. De bijgeleverde foto poetst direct het vraagteken weg en enkele lokale vogelaars genieten al snel van de vlak over hun hoofd scherende Dwergstern, af en aan vliegend over de basalten wandeldam. Later die dag verstopt de ministern zich in de uiterste zuidwesthoek van de Kaliwaal en wordt daar nog door enkele liefhebbers teruggevonden. De ernstig bedreigde **Zomertortel** verdwijnt uit steeds meer gebieden in de regio. Op 22 april wordt het warme gekoer als eerste gehoord op de Hamert. Daarna worden tot 31 mei alleen weinige territoria in diverse natuurgebieden

langs de Maas bezet: de Oeffelter Meent vanaf 24 april, de Maasheggen vanaf 27 april, de Zoetepasweiden bij Groeningen vanaf 5 mei, de Leemput en Violenberg bij Milsbeek vanaf 15 mei, de Gebrande Kamp vanaf 17 mei. Voormalige bolwerken in de Tongelaar en Ooijpolder blijven treurig leeg, hoewel op 30 april nog een Zomertortel opvliegt bij de Kaliwaal. Andere, slechts eenmalige waarnemingen worden gedaan op de Bergerheide en het Werveld bij Beugen. Op 9 november wordt een roepende **Oehoe** gehoord op de stuwwal. Drie maanden later op 11 februari vindt een waarnemer de restanten van een Oehoe op de Duivelsberg pal op de Duitse grens. Doodsoorzaak onbekend. Een levende Oehoe, verscholen in een Grove Den, wordt op 22 maart op de Wellsche Heide gefotografeerd. De **Velduil** laat zich in de afgelopen zeven

Reuzenstern, 21 april 2022, Liedense Waard

Foto: Jeroen Veeken

maanden nauwelijks zien. Welgeteld zeven betrouwbare waarnemingen worden ingevoerd, de eerste op 3 november van een vogel in het nachtelijk duister rustend op een elektriciteitsdraad nabij de Ovatonde in Lent. Op een slaapplek 'ergens' in de gemeente Beuningen wordt op 11 november het maximumaantal van 22 **Ransuilen** geteld. Vergeleken met november 2020-mei 2021 worden minder waarnemingen van de **Kerkuil** gedaan. Als dan ook nog liefst 40 van de 130 kerkuilen met de aantekening *vondst (dood)* of *verkeersslachtoffer* in de database komt, stemt dat somber.

Het kleinere spul en wat er verder nog overschiet

Op 24 april is Fred Hustings er tot zijn afgrijzen getuige van hoe een illegale motorcrosser in het natuurontwikkelingsgebied de Leemput een **Hop** op de wieken jaagt. Hij weet de vogel nog net te fotograferen voordat deze

hoog naar het oosten uit beeld verdwijnt. Een tweede Hop wordt op 6 en 9 mei gezien in de Ullingse Bergen bij St. Anthonis; nogal verdacht want daar zat er vorig jaar ook al eentje vanaf eind mei. Langs het fietspad bij Linden wordt op 18 april een **Draaihals** gefotografeerd. Ook in de Ooijpolder nabij de Groenlanden, in de buurt van Gennep en in de Kuilen bij Langeboom wordt door een enkeling een Draaihals gezien. Op 30 april maakt langs de Maas in de Maasheggen bij Beugen de enige twitchbare Draaihals van deze periode voor acht gelukkigen een geslaagde dag. Op 2 december fotografeert Clemens Heijmen een **Gele Kwikstaart** bij Nederasselt. Dat is bizar laat, want het vorige record dateert van 17 november 2008 op de Gebrande Kamp. Het blijkt zelfs de allerlaatste vogel in 2021 van Nederland te zijn. De voorjaarsstrek van de **Noordse Kwikstaart** komt al op 20 en 21 april langzaam op gang met de eerste losse exemplaren op de Hamert en de Loonse

Dwergstern, 15 mei 2022, Millingerwaard

Foto: Harvey van Diek

Waard. Later volgen de Millingerwaard en het Weurtse Grindgat. Het zwaartepunt valt in de laatste dagen van april en de eerste twee weken van mei met waarnemingen op steeds meer plekken, maar het gaat om kleine aantallen. Alleen het Weurtse Grindgat heeft op 29 april met negen vogels een leuke score. De **Engelse Kwikstaart** blijkt een stuk zeldzamer. Tussen 24 april en 14 mei zijn er zegge en schrijve zeven waarnemingen van niet meer dan in totaal negen vogels. Na enkele heel vroege, aan twijfel onderhevige **Rouwkwikstaarten** overtuigt op 24 maart een foto genomen in Veurlent de betreffende admin. In april volgen mondjesmaat meer waarnemingen, vooral bij Batenburg en het Weurtse Grindgat. De laatste **Beflijster** van de najaarstrek vliegt op 12 november op bij de Heerenvenweg achter de Hamert. De eersten van 2022 dienen zich op meerdere plekken tegelijk aan op 8 april. Tot 8 mei worden er daarna nog 136 waarnemingen gedaan met een maximum van 15 overvliegende vogels op 12 april boven het Circul in de Ooijpolder. De in onze regio zeldzame **Snor** is er in 2022 vroeg bij. Een eerste exemplaar ratelt al vanaf 30 maart op de inmiddels bekende plek langs het fietspad bij Linden. Een tweede doet op 3 april van zich horen aan de rand van Kekerdome in de Millingerwaard. En dat is hier voor het eerst in acht jaar en ook de vroegste ooit. De volgende dag blijkt de vogel doorgetrokken in tegenstelling tot de Snor van Linden die nog steeds doorratelt. In de maand mei wordt tweemaal een **Grote Karekiet** gehoord: op de 7e in het riet van KBP 3 en op de 11e langs de Oude Waal op precies dezelfde plek waar al vanaf 10 april ook een **Rietzanger** zit te schetteren. Deze Rietzanger is trouwens niet de eerste want die arriveert al op 3 april bij KBP 9 bij Heeswijk. Er volgen daarna nog veel waarnemingen rondom de

KBP, op enkele locaties in de Ooijpolder, op de Hamert, bij Weurt en in de Maasheggen. Op basis van overtuigende foto's determineert Harvey van Diek op 22 november een **Siberische Tjiftjaf** bij de Bisonbaai. Drie dagen later verraaft een goede geluidsopname in de Afferdensche en Deestsche Waarden de aanwezigheid van een tweede vogel. Wederom een geluidsopname levert op 2 februari het bewijs van *Sibtjif* nummer drie in de Paardenweide van de Ooijpolder. De vierde tenslotte laat zich op 2 en 3 april alfoeragerend goed bewonderen bij het Weurtse Grindgat. Het kleine natuurgebiedje de Baend bij Well, is de enige locatie waar een **Bladkoning** wordt gezien en gehoord. Na de vondst op 5 november door Edwin de Weerd slagen met veel geduld slechts vijf luistervinken die dag en de volgende dag erin om het *tsjie-oewiet* van de weinig vocale vogel op te vangen. Op 18 november hoort Peter Hoppenbrouwers twee verdachte roepjes tussen het tikken van een Grote Bonte Specht in de Millingerwaard: een **Pallas Boszanger**! De enige andere mogelijke waarneming in het werkgebied dateert van december 2012 toen geen opname gemaakt kon worden. Dat lukt nu wel, maar geen van de ijlings toegesnelde vogelaars krijgt de vogel nog te horen of te zien ondanks urenlang intensief bosjeskloppen. Van 1 november tot eind maart worden **Baardmannetjes** regelmatig gehoord en gezien langs het fietspad bij Linden, op drie plekken in de Ooijpolder en het Kattenleger bij Bommel. Het gaat om maximaal vijf à zes vogels tegelijk. In april wordt nog tweemaal het geping van een of twee vogels langs de Oude Waal gehoord, maar verder zijn tot eind mei alleen in het Kattenleger nog twee vogels actief. Vermoedelijk levert dat het enige broedgeval in het werkgebied op. Op 5 mei wordt door Huub Crommentuyn een **Buidelmees** op camera vastgelegd in

een rietkraag op de Hamert. Twee dagen later tijdens de Big Day slaagt het team van de Pedaalscholvers er wonderwel in de vogel op geluid terug te vinden. Plus 1! Tweemaal wordt een **Taigaboomkruiper** of beter **Kortsnavelboomkruiper** gehoord, helaas zonder foto of geluidsopname: op 2 januari op de Hamert langs het Geldernsch Nierskanaal en op 5 februari in de bossen van Nederrijk bij Berg en Dal. Voor de **Klapekster** is het een magere winter. Een vogel afkomstig uit de Klompenwaard of Pannerdense Waard komt een paar keer poolshoogte nemen in de Millingerwaard, maargekendewinterterritoria inde Ooijpolder blijven verder leeg. Ook het Maldens Vlak wordt niet bezet. Met uitzondering van de Leemput bij Milsbeek en de Ullingse Bergen bij St. Anthonis is de Klapekster alleen in Nationaal Park De Maasduinen met meerdere vertegenwoordigers als vanouds present. De laatste wordt op 16 april op de Hamert gezien. De eerste **Grauwe Klauwier** arriveert op 9 mei bij het Langven in het Land van Cuijk. Vanaf 12 mei keren meer klauwieren terug van hun Afrikaanse overwinteringsgebieden naar de Gemeenteheide en Bergerheide bij Bergen, de Hamert, de Leemput bij Milsbeek, de Graafse Raam, de Eckeltse Bergen en naar diverse locaties in de Ooijpolder. De exacte broedlocaties worden uit kwetsbaarheidsoverwegingen onder embargo gesteld.

Barmsijzen zijn erg schaars deze winter. Weliswaar wordt er na 7 november af en toe een gezien of gehoord, maar pas op 6 januari is er een groep van 16 **Kleine Barmsijzen** kort ter plaatse langs het fietspad bij Linden. Op een akker met bijvoet langs het Zevendal bovenaan de St. Jansberg foerageert vanaf 10 januari tot 25 januari een tweede clubje van maximaal elf vogels. Ze zijn erg vliegerig door passerende wandelaars en fietsers en verplaatsen zich na het maaien van de Bijvoet naar naburige tuinen. Er blijken tussen de Kleine ook **Grote Barmsijzen** te zitten. Twintig jaar geleden kwam de **Grauwe Gors** nog als zeer zeldzame broedvogel voor in het werkgebied. Nu moeten we het doen met een enkele waarneming in de trektijd op de telpost van de Hamert op 18 november. Ondanks de herrie van het massale vertrek van de Kolganzen van de nabijgelegen slaapplaats weet Jan Erik Kikkert het getik van de drie overvliegende gorzen vast te leggen. Op 17 april denkt Paul Pijnenburg een Rietgors te hebben gefotografeerd in de Gendtse Polder tot hij er door Arjan Dwarshuis op wordt geattendeerd dat het om een heuse **Dwerggors** gaat. Hoewel deze soort zich westwaarts uitbreidt en het aantal waarnemingen in Nederland langzaam toeneemt, is deze gors in het binnenland nog altijd uiterst zeldzaam. Behalve in 2012 op de ringplaats in de Ooijse Graaf is er in het werkgebied niet eerder een Dwerggors op foto vastgelegd.